

Suteikiamų kompetencijų Lietuvoje analizė

Analizę atliko: Justina Garbauskaitė-Jakimovska

Užsakovas: Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

2021, Vilnius

Turinys

Tyrimo kontekstas	3
Tyrimo eiga.....	4
Kompetencijų modeliai ir kintančios kompetencijos.....	5
Mokymosi visą gyvenimą kompetencijos.....	5
Komunikacinės kompetencijos	6
Socialinės kompetencijos.....	7
Iniciatyvumas ir verslumas	8
Kultūrinis sąmoningumas ir raiška	9
Matematinė kompetencija.....	9
Skaitmeninis raštingumas	10
Bendrosios programos	11
Bendrųjų kompetencijų modelių palyginimas	16
Dokumentų analizė	18
Neformalusis jaunimo ugdymas	18
Neformalusis vaikų švietimas	20
Kitos programos.....	22
Dokumentų analizės apibendrinimas	23
Mokymosi neformaliojo ugdymo programose kompetencijų tyrimai	25
Darbas su jaunimu.....	26
Savanorystė.....	28
Neformalusis vaikų švietimas	33
Kaip tiriamas kompetencijų tobulinimas	35
Tarptautinis lygmuo	36
Strateginiai dokumentai ir ateities (dabarties) kompetencijos	36
Erasmus+ programos dalyvių mokymosi rezultatų apžvalga	40
Lietuvoje veikiančių kompetencijų ugdymo sistemų bendradarbiavimas	46
Rekomendacijos	50
Naudota literatūra	52

Tyrimo kontekstas

Istoriškai Lietuvoje susiklosčiusi situacija, kuomet neformaliojo ugdymo¹ reglamentavimas ir priežiūra yra pavesti dviem skirtingoms ministerijoms – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, sukuria prielaidas nesistemingoms ir tarpusavyje nesuderintoms, taigi galimai besikartojančioms ir viena kitą ne papildančioms, o dubliuojančioms veikloms bei programoms gyvuoti.

Šios apžvalgos tikslas – išgryninti, kokios neformaliojo ugdymo programos yra įgyvendinamos Lietuvoje, kokie jų tikslai, kokias kompetencijas jose siekiama išugdyti ir projektuoti galimas jauno žmogaus judėjimo šiose programose trajektorijas bei jauno žmogaus palydėjimo poreikius taip, kad būtų kuo geriau atliepta į visapusiškos asmenybės ugdymo(si) poreikį.

Kompetencija – tai „gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma“ (LR Švietimo įstatymas)

Bendrosios kompetencijos – „tai kiekvieno asmens asmeniniam pasitenkinimui ir vystymuisi, įsidarbinamumui, socialinei įtraukčiai, darnaus gyvenimo būdui, sėkmingam gyvenimui taikiose visuomenėse, gebėjimui gyventi rūpinantis sveikata ir aktyviam pilietiškumui reikalingos kompetencijos“ (Europos Sąjungos tarybos rekomendacija, 2018).

Tyrimo uždaviniai:

1. Palyginti kompetencijų reglamentavimą tarp įvairių sistemų (neformalusis vaikų švietimas, neformalusis jaunimo ugdymas, 4K modelis, bendrasis ugdymas, jaunimo savanoriška tarnyba ir kt.)
2. Įvertinti tyrimus, kuriuose būtų išanalizuotas, koks ir kokiose sistemose yra kompetencijų ugdymo rezultatas, kaip jis yra matuojamas.
3. Įvertinti Lietuvoje veikiančių sistemų kompetencijų ugdymo sistemų silpnąsias ir stipriąsias puses ir pateikti išvagas, kaip sistemos gali bendradarbiauti, kaip jaunuolis gali keliauti per sistemas, ugdydamas savo kompetencijas.
4. Padaryti išanalizuotų sistemų palyginimą su tarptautiniu lygmeniu.

¹ Šiame tyrime taikomas neformaliojo ugdymo bendrinis terminas, kuris ženklina visas planuotas už formaliojo ugdymo ribų organizuojamas ugdomasias veiklas. Analizuojant dokumentus taikomi konkretūs tuose dokumentuose taikomi terminai (vaikų neformalus švietimas, jaunimo neformalusis ugdymas).

Tyrimo eiga

Siekiant palyginti kompetencijų reglamentavimą dokumentuose, reguliuojančiuose jaunų žmonių (14-29) mokymąsi formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemose ir programose, apžvelgti šie dokumentai:

- Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (2018) (reglamentuoja jaunimo neformalųjį ugdymą bei darbą su jaunimu)
- Jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo tvarkos aprašas (2020)
- Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas dėl savanorių neformaliuoju būdu, jaunimo savanoriškos tarnybos metu, įgytų kompetencijų įvertinimo, įsivertinimo ir pripažinimo tvarkos aprašo patvirtinimo (2019)
- Darbo su jaunimu gatvėje tvarkos aprašas (2020)
- Mobiliojo darbo su jaunimu tvarkos aprašas (2020)
- Atvirojo darbo su jaunimu tvarkos aprašas (2020)
- Jaunimo informavimo ir konsultavimo tvarkos aprašas (2020)
- Jaunimo praktinių įgūdžių ugdymo tvarkos aprašas (2020)
- Švietimo įstatymas (2021) (reglamentuoja vaikų neformalųjį švietimą ir neformalųjį suaugusiųjų švietimą ir bendrąjį ugdymą)
- Vaikų neformaliojo švietimo koncepcija (2012) (reglamentuoja vaikų neformalųjį švietimą)
- Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos aprašas (2021) (reglamentuoja vaikų neformalųjį švietimą)
- Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008) (reglamentuoja bendrąjį ugdymą)
- Vidurinio ugdymo bendrosios programos (2011) (reglamentuoja bendrąjį ugdymą)
- Bendrųjų programų atnaujinimo gairės (2019)
- Kompetencijų ir vaiko raidos aprašai (2020-2021)²
- 4K (aš kuriu, aš keičiu, aš su kitais, aš kitiems) modelio aprašas (2020)

² Nėra oficialiai patvirtinti, naudojami projektinės Bendrųjų programų atnaujinimo veiklos rėmuose.

Taip pat į analizę įtraukta nacionaliniu lygiu veikianti Duke of Edinburgh's international award Lietuva (DofE) programa. Ši programa ženklina jungtį tarp jaunimo srities ir švietimo srities, yra gana plačiai žinoma ir taikoma Lietuvoje.

Ne visuose dokumentuose yra tiesiogiai įvardijama, kokių kompetencijų ugdymui programoje yra skiriamas pagrindinis dėmesys, todėl atlikta dokumentų turinio analizė, siekiant išryškinti, kokiose programose, kokioms kompetencijoms skiriama daugiausiai dėmesio, kurios kompetencijos atsiskleidžia ne tik tiesiogiai įvardijant jų ugdymą kaip tikslą, bet ir aprašant programą, mokymosi procesą joje, programos tikslus.

Kompetencijų modeliai ir kintančios kompetencijos

Atliekant šį tyrimą išryškėjo, kad dokumentuose skirtingomis prasmėmis yra taikomi kompetencijų (ar kompetencijų sričių) pavadinimai, jie apima kiek kitokius gebėjimus, taip pat kompetencijos gali būti skirtingai grupuojamos. Toliau apžvelgiami du pagrindiniai kompetencijų modeliai, kurie yra taikomi Lietuvoje: Mokymosi visą gyvenimą (MVG) bendrosios kompetencijos ir Bendrosiose programose (BP) įtvirtintos kompetencijos³. Abu modeliai buvo atnaujinti 2018-2019⁴, tačiau į nacionalinius švietimo dokumentus pilnai nėra perkelti, taigi vis dar galioja ir 2006-ųjų metų MVG kompetencijos, ir 2008-2011 BP kompetencijų sritys.

Mokymosi visą gyvenimą kompetencijos

Plačiai žinoma, kad neformaliojo ugdymo plėtrai Lietuvoje didelę įtaką daro tarptautinių organizacijų, išskirtinai Europos Komisijos ir Europos Tarybos veikla. Šių organizacijų finansuojamos projektinės veiklos, jų principai, vertybės ir kompetencijos, kurias siekiama ugdyti, yra perkeliama į nacionalinio lygmens dokumentus. Nagrinėjant neformalųjį ugdymą, atkreiptinas dėmesys, kad čia išskirtinai yra ugdomos bendrosios kompetencijos, o dalykinės ar profesinės kompetencijos randasi retai ir dažniau yra ugdomos formaliojo švietimo programose. Tai sietina ir su Mokymosi visą gyvenimą (toliau tekste - MVG) paradigma bei programa, kurioje aiškiai įvardijamos Mokymosi visą gyvenimą kompetencijos. Šios kompetencijos yra perkeltos į Erasmus+ bei Europos Solidarumo korpuso programose

³ Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008), Vidurinio ugdymo bendrosios programos (2011)

⁴ 2019-aisiais pasiūlytas modelis yra tik Bendrųjų programų atnaujinimo gairėse, kuriomis remiantis rengiami dokumentai šios apžvalgos metu (2021 sausio-balandžio mėn.) nėra baigtiniai (vyksta konsultacijos). Tad kituose švietimo dokumentuose šis modelis vis dar nėra įtvirtintas, todėl traktuotinas kaip rekomendacinio pobūdžio. Visgi siekiant apžvelgti kompetencijų svarbos dinamiką, dokumentas suteikia nuorodas į kompetencijų kaitos ir raidos kryptis.

naudojamą Youthpass sertifikatą, taip pat į nacionalinę Jaunimo savanoriškos tarnybos programą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad bendrosios Mokymosi visą gyvenimą kompetencijos buvo atnaujintos 2018-aisiais, jas pergrupuojant, keičiant kai kurių kompetencijų pavadinimus, papildant turinį. Vertinant kompetencijoms (ar kompetencijų sritims) priskiriamus gebėjimus, vertybes (nuostatas) ar žinias, naudinga peržiūrėti kompetencijų grupes:

Komunikacinės kompetencijos

Bendravimo gimtąja kalba kompetencija (2006)	Raštingumas (2018)
<i>bendravimas gimtąja kalba reiškia sugebėjimą žodžiu ir raštu reikšti ir aiškinti sąvokas, mintis, jausmus, faktus ir nuomones (klausymas, kalbėjimas, skaitymas ir rašymas) ir bendrauti kalbine prasme tinkamu būdu bei kūrybiškai įvairioje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje, kaip antai, švietimas ir mokymas, darbas, namai ir laisvalaikis.</i>	<i>tai gebėjimas nustatyti, suprasti, reikšti, kurti ir aiškinti sąvokas, jausmus, faktus ir nuomones tiek žodine, tiek rašto forma, naudojantis įvairių dalykų ir kontekstų vaizdo, garso ir skaitmenine medžiaga. Tai gebėjimas veiksmingai, tinkamai ir kūrybiškai bendrauti ir užmegzti ryšį su kitais. Raštingumo ugdymas yra tolesnio mokymosi ir kalbinio bendravimo pagrindas. Priklausomai nuo aplinkybių raštingumo kompetenciją galima ugdyti gimtąja kalba, mokymo kalba ir (arba) šalies ar regiono oficialiąja kalba</i>

2018-aisiais metais atnaujinus rekomendacijas, bendravimas gimtąja kalba pervadintas į raštingumą, tad atsisakoma gimtosios kalbos specifikos ir judama link platesnės raštingumo sąvokos, kuri yra artima bendro pobūdžio komunikacinės kompetencijos (taikomos Lietuvos švietimo dokumentuose) apibrėžimui. Taip pat raštingumo kompetencijoje svarbu tai, kad akcentuojamas ryšio su kitais užmezgimas, taigi ryškinama šios kompetencijos svarba ir sąsaja su socialine kompetencija.

Bendravimo užsienio kalbomis (2006) ir daugiakalbystės (2018) kompetencijos taip pat priskirtinos **komunikavimo** kompetencijų grupei. Visgi Europos Sąjungos tarybos rekomendacijose jos išskiriamos kaip unikalios, o lyginant 2006 ir 2018 taikomus apibrėžimus iš esmės nesiskiria:

Bendravimas užsienio kalbomis (2006)	Daugiakalbystės kompetencija (2018)
<i>didžia dalimi apima pagrindinius bendravimo gimtąja kalba įgūdžius: jis yra pagrįstas gebėjimu suprasti, reikšti ir aiškinti sąvokas, mintis, jausmus, faktus ir nuomones žodžiu ir raštu (klausymas, kalbėjimas, skaitymas ir rašymas) atitinkamoje visuomeninėje ir kultūrinėje aplinkoje – mokantis, darbe, namuose, leidžiant laisvalaikį – pagal kiekvieno norus ar</i>	<i>šia kompetencija apibrėžiamas gebėjimas bendraujant tinkamai ir veiksmingai vartoti įvairias kalbas. Ją ir raštingumą sudarančių įgūdžių aspektai labai panašūs: ji yra grindžiama gebėjimu suprasti, reikšti ir aiškinti sąvokas, mintis, jausmus, faktus ir nuomones tiek žodine, tiek rašto forma (klausant, kalbant, skaitant ir rašant) atitinkamoje visuomenės</i>

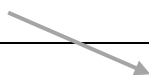
<p><i>poreikius. Bendravimas užsienio kalbomis reikalauja ir tokių įgūdžių, kaip antai tarpininkavimas ir tarpkultūrinis supratimas. [paryškinta mano – JGJ] Kiekvieno žmogaus mokėjimo lygis priklauso nuo keturių aspektų (klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo) ir skirtingų kalbų, socialinio ir kultūrinio išsilavinimo, aplinkos, poreikių ir(arba) interesų</i></p>	<p><i>ir kultūros kontekstų skalėje pagal kiekvieno asmens norus ar poreikius. Kalbų kompetencijos apima istorinį aspektą ir tarpkultūrinės kompetencijas. [paryškinta mano – JGJ] Ji priklauso nuo gebėjimo atlikti tarpininko vaidmenį skirtingų kalbų ir medijų atveju, kaip nurodyta Bendroje Europos orientacinėje sistemoje. Atitinkamais atvejais ji gali apimti gimtosios kalbos mokėjimo kompetencijų išlaikymą ir tolesnę plėtojimą, taip pat šalies oficialiosios (-ių) kalbos (-ų) išmokimą.“</i></p>
---	---

Vertinant abi komunikacines kompetencijas, einama šių kompetencijų plėtros (platinimo) kryptimi, kuomet atsisakoma konkrečių, su tautiniu tapatumu susietų, komunikacinės kompetencijos taikymo sričių (gimtoji kalba, užsienio kalba) ir nebrėžiama atskirtis nacionaliniu pagrindu, taip signalizuojant, jog tarpkultūrinėje Europoje „aš – kitas“ dualizmą keičia įvairovė (visoks raštingumas, ne tik kalbos pagrindu) ir daugybiškumai (visokios kalbos, plius tarpkultūriškumas).

Socialinės kompetencijos

Socialinių kompetencijų grupėje keičiant kompetencijų grupavimą vyko bene didžiausi pokyčiai. 2006-aisiais metais paskelbtoje Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų socialiniai ir pilietiniai gebėjimai yra vienoje grupėje. 2018-aisiais iš šios grupės lieka tik pilietiškumo kompetencija, socialinę kompetenciją prijungiant prie mokymosi mokyti (2006-aisiais – atskira kompetencija), taip pat pridėdant asmeninę kompetenciją, kurios ankstesniame modelyje nebuvo visai. Panagrinėkime šių kompetencijų grupių turinį:

Socialiniai ir pilietiniai gebėjimai (2006)	Pilietiškumo kompetencija (2018)
<p><i>Šie gebėjimai apima asmeninius, tarpasmeninius ir tarpkultūrinius gebėjimus, taip pat visas elgesio formas, kai žmonės parengiami veiksmingam ir konstruktyviam dalyvavimui socialiniame ir darbo gyvenime, ypač vis įvairesnėje visuomenėje, ir, prireikus, konfliktų sprendimui. Pilietinis gebėjimas padeda žmonėms visapusiškai dalyvauti pilietiniame gyvenime remiantis socialinių ir politinių koncepcijų bei struktūrų žiniomis ir įsipareigojimu aktyviam ir demokratiškam dalyvavimui.</i></p>	<p><i>Gebėjimas veikti kaip atsakingam piliečiui ir visapusiškai dalyvauti pilietiniame ir visuomenės gyvenime suprantant socialines, ekonomines, teisines ir politines sąvokas ir struktūras, įvykius pasaulyje ir tvarumo aspektus.</i></p>

	Asmeninė, socialinė ir mokymosi mokytiis kompetencija (2018)
	<i>tai gebėjimas apmąstyti savo elgesį, veiksmingai valdyti laiką ir informaciją, konstruktyviai dirbti su kitais, išlikti atspariam ir valdyti savo mokymąsi ir karjerą. Ji apima gebėjimą įveikti netikrumą ir sudėtingumą, išmokyti mokytiis, palaikyti savo fizinę ir emocinę gerovę, išlaikyti fizinę ir emocinę sveikatą, gebėti rūpintis sveikata ir gyventi į ateitį orientuotą gyvenimą, būti empatiškam ir valdyti konfliktus įtraukiamo ir palaikymo kontekste.”</i>
Mokymasis mokytiis (2006)	
<i>reiškia gebėjimą atkakliai mokytiis, organizuoti savo mokymąsi, įskaitant mokymąsi veiksmingai valdant laiką ir informaciją, asmeniškai ir grupėse. Šis gebėjimas – tai mokymosi proceso ir poreikių supratimas, turimų galimybių nustatymas ir gebėjimas įveikti kliūtis siekiant sėkmingai mokytiis. Šis gebėjimas reiškia, kad įgyjamos, apdorojamos ir įsisavinamos naujos žinios ir įgūdžiai, siekiama gauti pagalbą ir ja naudotis. Mokymasis mokytiis įpareigoja besimokančiuosius remtis turima mokymosi ir gyvenimo patirtimi, naudoti ir pritaikyti žinias ir įgūdžius įvairiose situacijose – namuose, darbe, šviečiantis ir lavinantis. Motyvacija ir pasitikėjimas yra ypač svarbūs žmogaus gebėjimams</i>	

Vertinant mokymosi visą gyvenimą bendrųjų kompetencijų modelio raidą, socialinės ir mokymosi mokytiis kompetencijų perkėlimas į naują “jungtinę” asmeninę, socialinę ir mokymosi mokytiis kompetencijų grupę gali būti interpretuojamas kaip nuoseklesnio integravimo siekis, taip pat užtvirtinimas, kad šiuo metu reikalingas didesnis dėmesys kitoms kompetencijoms (pilietiškumo išskyrimas). Ir socialiniai gebėjimai, ir mokymasis mokytiis ištirpsta, jų svarba viena vertus sumenksta, tačiau išlieka integralus aspektas, kuris 2018-ųjų metų modelyje labiau kreipia į holistinį ugdymą, visapusišką sąmoningos asmenybės gebėjimą veikti sau (fizinės ir emocinės sveikatos išskyrimas yra nauja ir svarbu) ir su kitais.

Iniciatyvumas ir verslumas

Mokymosi visą gyvenimą bendrųjų kompetencijų modeliuose yra atlieptas **iniciatyvumo ir/ar verslumo** aspektas. 2006-aisiais metais vadintas iniciatyvumu ir verslumu, 2018-aisiais iniciatyvumas buvo nustumtas į šalį.

Iniciatyva ir verslumas (2006)	Verslumas (2018)
<i>Iniciatyvumo ir verslumo jausmas reiškia žmogaus sugebėjimą idėjas paversti veiksmais. Jis reiškia kūrybiškumą, novatoriškumą ir pasirengimą rizikuoti bei gebėjimą planuoti ir valdyti projektus siekiant iškeltų tikslų. Tai kiekvienam žmogui praverčia ne tik kasdiniame gyvenime namuose ir visuomenėje, bet ir darbe, nes turint šį gebėjimą galima suprasti su darbu susijusį kontekstą ir išnaudoti galimybes, be to, tai yra konkretesnių įgūdžių ir žinių, kurios būtinos tiems, kurie pradeda socialinę ar komercinę veiklą, pagrindas. Tai turėtų apimti supratimą apie etines vertybes ir skatinti gero valdymo principą</i>	<i>Tai gebėjimas imtis veiksmų, iškilus galimybėms ir remiantis idėjomis, ir paversti jas kitiems svarbiomis vertybėmis. Ji grindžiama kūrybiškumu, kritiniu mąstymu ir problemų sprendimu, iniciatyvumu, atkaklumu ir gebėjimu dirbti bendradarbiaujant siekiant planuoti ir valdyti projektus, turinčius kultūrinę, socialinę ar finansinę vertę.</i>

Kultūrinis sąmoningumas ir raiška

Kultūrinio sąmoningumo ir raiškos kompetencija Mokymosi visą gyvenimą bendrųjų kompetencijų modelyje jam keičiantis iš esmės nepasikeitė:

Kultūrinis sąmoningumas ir raiška (2006)	Kultūrinis sąmoningumas ir raiška (2018)
<i>Įvairių kūrybinių idėjų, patirties ir emocijų išraiškų įvairioje terpėje, įskaitant muziką, scenos meną, literatūrą ir vizualinį meną, svarbos suvokimas.”</i>	<i>Supratimas ir atsižvelgimas į tai, kaip įvairiose kultūrose įvairiomis meno ir kitomis kultūros formomis kūrybiškai išreiškiamos ir perteikiamos idėjos ir prasmės. Tai susiję su siekiu suprasti, kurti ir išreikšti savo idėjas ir mintis apie savo vietą ar vaidmenį visuomenėje įvairiais būdais ir įvairiuose kontekstuose.</i>

Matematinė kompetencija

Vertinant šių kompetencijų apibrėžimuose atsirandančius pakeitimus, svarbu atkreipti dėmesį, kad vietoje mokslo termino pradedamas naudoti gamtos mokslų terminas. Taip pabrėžiama gamtos mokslų svarba, griežčiau apibrėžiamas būtent šios kompetencijos laukas, žymint, kad čia kalbama specifiskai tik apie gamtos, o ne kitų sričių mokslus. Taip pat šalia technologijų įvedamas ir inžinerijos terminas. Visgi esminiai turinio pokyčiai čia neatlikti, papildomų terminų įvedimas vertintinas kaip patikslinimas.

Matematiniai gebėjimai ir pagrindiniai gebėjimai mokslo ir technologijų srityse (2006)	Matematinė kompetencija ir gamtos mokslų, technologijų ir inžinerijos kompetencija (2018)
<p><i>Matematiniai gebėjimai reiškia sugebėjimą vystyti ir taikyti matematinį mąstymą sprendžiant įvairias kasdienių situacijų problemas. Vystant gebėjimą gerai skaičiuoti, pabrėžiamas procesas, veikla ir žinios. Matematiniai gebėjimai skirtingu mastu apima sugebėjimą ir norą naudoti minties matematinius metodus (loginis ir erdvinis mąstymas) ir išraišką (formulės, modeliai, grafikai, schemas).</i></p> <p><i>Gebėjimai mokslo srityje reiškia sugebėjimą ir norą naudotis gamtos pasaulį aiškinančiomis žiniomis ir metodais siekiant iškelti klausimus ir padaryti įrodymais pagrįstas išvadas.</i></p> <p><i>Gebėjimai technologijų srityje suvokiami kaip šių žinių ir metodų taikymas atsižvelgiant į suprantamus žmogaus norus ar poreikius. Gebėjimai mokslo ir technologijų srityse apima žmogaus veiklos sukeltų pokyčių suvokimą ir piliečio asmeninę atsakomybę.</i></p>	<p><i>Matematinė kompetencija – gebėjimas vystyti ir taikyti matematinį mąstymą ir išvalgą sprendžiant įvairias kasdienes problemas. Ugdant gebėjimą gerai skaičiuoti, pabrėžiamas procesas, veikla ir žinios. Matematinė kompetencija skirtingu mastu apima gebėjimą ir norą naudoti matematinius mąstymo ir išraiškos būdus (formules, modelius, konstruktus, diagramas, schemas).</i></p> <p><i>Gamtos mokslų kompetencija – gebėjimas ir noras gamtos pasaulį aiškinti naudojantis taikomomis žiniomis ir metodika, įskaitant stebėjimą ir eksperimentavimą, siekiant iškelti klausimus ir daryti įrodymais grindžiamas išvadas.</i></p> <p><i>Technologijų ir inžinerijos kompetencijos suvokiamos kaip šių žinių ir metodų taikymas atsižvelgiant į suvoktus žmogaus norus ar poreikius. Gamtos mokslų, technologijų ir inžinerijos kompetencijos apima žmogaus veiklos sukeltų pokyčių suvokimą ir piliečio asmeninę atsakomybę</i></p>

Skaitmeninis raštingumas

Skaitmeninis raštingumas 2006-aisiais ir 2018-aisiais taip pat esmingai nesikeitė, tačiau apibrėžimas buvo papildytas ne tik skaitmeninių priemonių naudojimu, bet ir skaitmeninio turinio kūrimu, intelektine nuosavybe bei kibernetiniu saugumu. Tai dera su technologijų raida ir plėtra, naujaisiais iššūkiais.

Skaitmeninis raštingumas 2006	Skaitmeninis raštingumas 2018
<p><i>„Skaitmeninis raštingumas siejasi su patikimu ir kritišku informacinės visuomenės technologijų (IVT) naudojimu darbe, leidžiant laisvalaikį ir bendraujant. Jis yra paremtas pagrindiniais IRT įgūdžiais: kompiuterių naudojimu surandant, įvertinant, saugant, rengiant, pristatant informaciją ir ja keičiantis bei bendraujant ir dalyvaujant bendradarbiavimo tinkluose internete.“</i></p>	<p><i>„Skaitmeninė kompetencija apima patikimą, kritišką ir atsakingą skaitmeninių technologijų naudojimą mokymosi, darbo ir dalyvavimo visuomenės gyvenime tikslais ir jų išnamymą. Ji apima gebėjimą naudotis informacija ir duomenimis, bendravimą ir bendradarbiavimą, gebėjimą naudotis žiniasklaidos priemonėmis, skaitmeninio turinio kūrimą (įskaitant programavimą), saugumą (įskaitant</i></p>

	<i>skaitmeninę gerovę ir su kibernetiniu saugumu susijusias kompetencijas), su intelektine nuosavybe susijusius klausimus, problemų sprendimą ir kritinį mąstymą.</i>
--	---

Apibendrinant, Mokymosi visą gyvenimą bendrųjų kompetencijų kaita veikiau turėtų būti vertinama kaip raida, kuomet reaguojama į kintantį pasaulį, technologijų plėtrą į visas gyvenimo sritis, tautinės valstybės svarbos mažėjimą, didesnės įvairovės pripažinimą (pavyzdžiui, atsisakoma dualizmo gimtoji-užsienio kalba, pereinama prie daugiabiškumo - daugiakalbystė).

Bendrosios programos

Bendrosiose programose ir bendrųjų programų atnaujinimo gairėse aptariami „ugdymo(si) rezultatai – nuosekliai įgyjamos dvasinę, intelektinę ir fizinę asmens brandą rodančios kompetencijos.“ (Bendrųjų programų atnaujinimo gairės, 2019) Bendrosiose programose aprašomos kompetencijos nėra įvardijamos bendrosiomis kompetencijomis, tiesiog naudojamas kompetencijų terminas. Šiuo metu galiojantis ir švietimo dokumentuose taikomas kompetencijų modelis (toliau tekste – BP kompetencijų modelis) apima Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) ir Vidurinio ugdymo bendrosiose programose (2011) įtvirtintas kompetencijas. Toliau apžvelgiama šio kompetencijų modelio raida.

Komunikavimo kompetencija (2008)	Komunikavimo kompetencija (2011)⁵	Komunikavimo kompetencija (2019)
<i>siekia konstruktyvaus dialogo, atsakingai vartoja kalbą. Supranta ir perduoda įvairaus pobūdžio žodinius ir nežodinius pranešimus, bendrauja atsižvelgdamas į tikslą, adresatą, situaciją. Randa, kritiškai vertina, apibendrina informaciją ir tinkamai ją pateikia kitiems</i>	<i>Supranta komunikavimo svarbą ir moka, atsižvelgdamas į kontekstą ir komunikavimo situaciją, veiksmingai komunikuoti kalbinėmis ir nekalbinėmis priemonėmis.</i>	<i>asmens gebėjimai suprasti, kurti ir perduoti įvairaus pobūdžio informaciją, tinkamai argumentuoti savo poziciją ir pasiekti, kad būtų realizuota komunikacinė intencija, atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir situaciją, etiškai naudojantis verbalinėmis ir neverbalinėmis priemonėmis bei technologijomis.</i>

⁵ Suvestinė redakcija 2016

Pagrindinis skirtumas, atsirandantis atnaujintame kompetencijų apibrėžime, yra technologijų kaip vieno iš komunikacijos būdų įtraukimas. Tai vertintina kaip technologijų svarbos ir plėtros pripažinimas, technologijų taikymo neišskyrimas kaip atskiro gebėjimo, o kaip integralios kitų žmogaus kompetencijų dalies.

Socialinė (2008)	Socialinė pilietinė (2011)	Pilietinė (2019)
<i>Gerbia ir toleruoja įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmones, žino savo ir kitų teises ir pareigas, suvokia save kaip bendruomenės ir visuomenės narį. Konstruktiviai bendradarbiauja siekdamas bendro tikslo, geba valdyti konfliktus, kuria ir palaiko draugiškus santykius, yra empatiškas, padeda kitiems</i>	<i>Sąžiningas, atsakingas, gerbia ir toleruoja kitus, aktyviai dalyvauja bendruomenės gyvenime, veikia kitų labui, vadovaujasi demokratijos vertybėmis. Myli tėvynę, vertina šalies ir pasaulio paveldą, rūpinasi kitų ir aplinkos saugumu;</i>	<i>tai tautinė ir pilietinė savimonė, patriotiškumas, veikla siekiant tautos, visuomenės, valstybės ir pasaulio gerovės. Pilietinė kompetencija atveria tapatumo jausmą suvokiant save kaip tautinės ir pilietinės bendruomenės narį, suteikia galimybių aktyviai dalyvauti valstybės, ES gyvenime ir jį tobulinti, puoselėti etnokultūrinės, nacionalinės, Europos vertybes, demokratiją, savo šalies ir viso pasaulio gamtinę aplinką.</i>

Vertindami socialinės kompetencijos raidą nuo 2008-ųjų iki 2019-ųjų matome, kaip socialinė kompetencija evoliucionuoja dvikryptiškai. Pirmiausia, aiškiai didėja pilietiškumo svarba. Jeigu 2008-aisiais bendruomeniškumas ir savęs suvokimas visuomenės nariu buvo implikuotas socialinėje kompetencijoje, tai 2011-aisiais (2016-aisiais) jau atsiranda kompetencijos pavadinime, o 2019-aisiais tampa atskirą dėmesį gaunančia kompetencija. Antroji socialinės kompetencijos evoliucionavimo kryptis yra buvimo su kitais, santykio kūrimo aspektas.

Socialinė (2008)		Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos (2019)
<i>Gerbia ir toleruoja įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmones, žino savo ir kitų teises ir pareigas, suvokia save kaip bendruomenės ir visuomenės narį. Konstruktiviai bendradarbiauja siekdamas bendro tikslo, geba valdyti konfliktus, kuria ir palaiko</i>		<i>Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija suprantama kaip asmens savimonė ir savitvarda, socialinis sąmoningumas, tarpusavio santykių kūrimo gebėjimai, atsakingas sprendimų priėmimas ir asmens rūpinimasis fizine ir</i>

<i>draugiškus santykius, yra empatiškas, padeda kitiems</i>		<i>psichinė sveikata. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija padeda siekti savo gyvenimo tikslų, kurti darnius santykius šeimoje ir prasmingai veikti platesniame socialiniame ir kultūriniame kontekste</i>
Asmeninė (2008)	Asmeninė (2011)	
<i>Teigiamai vertina save, pasitiki savimi, moka sutelkti jėgas siekdamas užsibrėžtų tikslų. Atsparus nesėkmėms ir konfliktams, moka įveikti stresą, ieškoti paramos ir ją priimti. Sąžiningai ir atsakingai veikia, geba numatyti savo elgesio padarinius, rūpinasi savo ir kitų sveikata, saugiai elgiasi, saugo aplinką.</i>	<i>Pozityviai mąsto, garbingai ir sąžiningai veikia, geba įveikti sunkumus ir atsakingai kuria savo gyvenimą</i>	

Taip pat šioje kompetencijų raidoje svarbu atkreipti dėmesį, jog dingsta asmeninė kompetencija, o ją pakeičia emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Ši tendencija yra panaši ir atpažįstama MVG bendrųjų kompetencijų keitime – socialinė kompetencija yra jungiama su asmenine, pastarojoje akcentuojant emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijas ir eliminuojant kitas asmeninės kompetencijos dalis.

Taip pat įdomu tai, kad 2008-aisiais metais aplinkos saugojimas minimas prie asmeninės kompetencijos, tuo tarpu 2019-aisiais gamtinės aplinkos saugojimas jau yra pilietiškumo sudėtinė dalis. Aplinkosauga ir darni plėtra yra stipriai akcentuojamas prioritetas Bendrųjų programų atnaujinimo gairių dokumente (2019), nepaisant to, pagrindinėse kompetencijose, išskirtinis dėmesys darniai plėtrai ir su ja tiesiogiai susijusių kompetencijų ugdymui neskiriamas, o prie kiekvienos kompetencijos nurodomose žiniose, gebėjimuose ir nuostatose taip pat atsispindi vangiai. Todėl galima svarstyti, jog augančio aktualumo temai – darniai plėtrai - švietimo srities programose skiriamas dėmesys kol kas yra deklaracinio pobūdžio.

Mokėjimas mokytis yra kita kompetencija, kurios svarba, keičiantis MVG bendrųjų kompetencijų sąrašui, sumenko. Panašią tendenciją galima išvėlgiti ir atnaujinant švietimo dokumentus Lietuvoje.

mokėjimo mokytis (2008)	mokėjimo mokytis (2011)	
<i>Jaučia poreikį mokytis ir prisiima atsakomybę už savo mokymąsi, atkakliai siekia užsibrėžto tikslo.</i>	<i>Jaučiasi atsakingas už savo mokymąsi, geba save motyvuoti, planuoti mokymąsi, rinktis</i>	

<i>Geba planuoti ir apmąstyti mokymosi procesą ir rezultatus, išsikelti pamatuotus tolesnius uždavinius. Žino savo mėgstamus mokymosi būdus, pakankamus ir tobulintinus gebėjimus, mokymosi pasirinkimo galimybes</i>	<i>tinkamas mokymosi strategijas ir jas taikyti, įsivertinęs sėkmę gerinti savo mokymąsi</i>	
Pažinimo (2008)	Pažinimo (2011)	Pažinimo (2019)
<i>Siekia pažinti save, domisi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, jos raida. Kryptingai pasirenka ir taiko pažinimo metodus, saugiai tyrinėja, nuosekliai, logiškai, kritiškai mąsto, analizuoja ir sprendžia problemas, daro pagrįstas išvadas. Geba aprašyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais, matematinėmis ir kitomis priemonėmis</i>	<i>Siekia įgyti žinių, ieško tiesos, geba konstruktyviai spręsti problemas, kritiškai mąsto, geriau pažįsta tikrovę taikydamas tyrimų metodus;</i>	<i>tai motyvacija ir gebėjimai pažinti save ir pasaulį remiantis žiniomis, tyrinėjant ir apmąstant patirtį. Ji apima tyrinėjimo, kritinio mąstymo, problemų sprendimo, mokėjimo mokytis gebėjimus. Pažinimo kompetencija asmeniui teikia galimybių ugdytis intelektines galias, kurtis santykį su tikrove vadovaujantis mokslinės metodologijos principais ir moralinėmis vertybėmis. Pažinimo procese įgyta patirtis, rezultatai ir išvalgos yra pokyčių – atsakingo ir žinojimu grindžiamo problemų sprendimo, naujovių kūrimo – prielaida</i>

Atnaujinant Bendrąsias programas, jose mokėjimo mokytis kompetencijos taip pat turėtų nelikti, tačiau lieka pažinimo kompetencija, į ją integruojant mokėjimą mokytis ir jį įvardijant kaip vieną iš gebėjimų. Toks žingsnis skatina kelti klausimą, ar mokėjimas mokytis jau yra pilnai išugdyta kompetencija ir reikalinga telktis į jos įdarbinimą, siekiant geriau pažinti (pasaulį, save ir kt)? Ar tiesiog baigėsi šios kompetencijos (jos formuluotės) „galiojimo“ laikas ir populiarumas? Juk Mokymosi visą gyvenimą bendrosiose kompetencijose mokėjimas mokytis taip pat tapo jungtine kitų kompetencijų dalimi.

Iniciatyvumo ir kūrybiškumo (2008)	Iniciatyvumo ir kūrybingumo (2011)	Kūrybiškumas (2019)
<i>Mato idėjų sąsajas ir kuria naujas idėjas, originaliai mąsto, geba pritaikyti patirtį naujose situacijose, numatyti alternatyvius</i>	<i>Nusiteikia ir susitelkia kūrybiniams ieškojimams. Skatina kitus kūrybingai, nestandartiškai mąstyti. Priima kitų keliamas idėjas, geba</i>	<i>asmens motyvacija ir gebėjimai kurti ir įgyvendinti nauja: idėjas, išradimus, meno kūrinius, netipiškus problemų sprendimus ir</i>

<i>problemų sprendimo būdus. Atviras pokyčiams, nebijo neapibrėžtumo, nežinomybės, pagrįstos rizikos, aktyviai dalyvauja įgyvendinant naujas idėjas, įtraukia kitus</i>	<i>jas taikyti. Prisiima atsakomybę už rezultatus. Gerbia autorių teises;</i>	<i>kitas naujoves įsivaizduojant, improvizuojant, kritiškai mąstant ir laikantis moralės principų. Kūrybiškumas yra svarbus verslumui ugdytis. Kūrybiškumo kompetencija leidžia asmeniui atskleisti kūrybinius gebėjimus ir juos panaudoti kuriant naują vertę, prisidedant prie visuomenės socialinio, kultūrinio ir ekonominio gyvenimo pažangos</i>
---	---	--

Iniciatyvumo ir kūrybiškumo kompetencija laikui bėgant buvo išgryninta iki kūrybiškumo (2019), kurio aprašyme šiek tiek iniciatyvumo idėjos išliko (vadinant motyvacija). Lyginant iniciatyvumo ir kūrybiškumo kompetencijos kaitą su Mokymosi visą gyvenimą bendrųjų kompetencijų modelyje esančia iniciatyvumo ir verslumo kompetencija, abiejose buvo atsisakyta iniciatyvumo: MVG liko verslumas, BP liko kūrybiškumas. Kitaip nei Mokymosi visą gyvenimą bendrosiose kompetencijose, verslumas bendrosiose programose nėra atspindėtas. Galima svarstyti, kad taip yra dėl to, kad verslumas yra įtvirtintas kaip dalykinė kompetencija (dalykas – ekonomika ir verslumas⁶), todėl neakcentuojamas kaip kompetencija, kuri skirtingu intensyvumu turėtų rasti visose ugdymo programose. Visgi tokia pati situacija yra su pilietiškumo ugdymu, kuris yra ir išskirtas kaip svarbi horizontalioji kompetencija, ir mokomas mokykloje kaip vienas iš socialinių mokslų.⁷ Bendrųjų programų atnaujinimo gairėse pateiktame kūrybiškumo apibrėžime užsimenama, kad “kūrybiškumas yra svarbus verslumui ugdytis” (BP atnaujinimo gairės, 2019), visgi daugiau dėmesio verslumo ugdymas nesulaukia. Tiesa, apžvelgus senesnius švietimo dokumentus ir publikacijas, išryškėja, kad jaunimo verslumo ugdymas Lietuvoje buvo prioritetine sritimi 2006-2014 metais.⁸ Tokios iniciatyvos ir finansavimo skyrimas verslumo ugdymui ne tik dalyko pamokose leido išmokyklinti verslumo ugdymą, tačiau tai liko atskirų organizacijų

⁶ Pagrindinio ugdymo socialinis ugdymas: ekonomikos ir verslumo programa
https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/PDF/socialinis/NŠA_UT_Ekonomikos%20ir%20verslumo%20pr.%2003.31%20ok.pdf

⁷ Pagrindinio ugdymo socialinis ugdymas: pilietiškumo pagrindai
https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/PDF/socialinis/NŠA_UT_Pilietiškumo%20pagrindai%2003.31%20OK.pdf

⁸ Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija“ (2006), Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programa

įgyvendinamų veiklų ribose, o ne sistemiškai ar nacionalinėmis programomis ugdoma kompetencija.

Kūrybiškumas neišvengiamai siejamas su kultūrine veikla ir kultūrine kompetencija, kuri į Bendrąsias programas kelią rado 2011-aisiais metais. Kultūrinė kompetencija Lietuvoje yra aiškinama kiek kitaip nei Mokymosi visą gyvenimą programoje, čia daugiau dėmesio skiriama tautiškumui, pabrėžiama *savo* kalba ir kt.

2008	Kultūrinė kompetencija (2011)	Kultūrinė kompetencija (2019)
-	<i>Yra sąmoningas, atsakingas ir kūrybingas kultūros procesų dalyvis, puoselėjantis artimiausios aplinkos, šalies tautinę ir demokratinę kultūrą, pasaulio paveldą.</i>	<i>tai kultūrinis sąmoningumas, pagrįstas žiniomis apie tautos, šalies, Europos kultūros tradicijas, kultūrų įvairovę, dabarties kultūros reiškinius, ir kultūrinė raiška – kultūrinio tapatumo, savos kalbos ir kultūros tradicijų puoselėjimas ir kūrimas, tarpkultūrinis dialogas. Kultūrinė kompetencija suteikia pagrindus kurtis kultūrinę tapatybę, puoselėti ir plėtoti savo tautos ir krašto kultūrą, prisidedant prie pasaulio kultūros įvairovės.</i>

Bendrųjų kompetencijų modelių palyginimas

MVG 2018	BP atnaujinimo gairės (2019)
Raštingumo kompetencija	Komunikavimo
Daugiakalbystės kompetencija	
Pilietiškumo kompetencija	Pilietinė
Asmeninė, socialinė ir mokymosi mokyti kompetencija	Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos
	Pažinimo
Verslumo kompetencija	
	Kūrybiškumo
Kultūrinio sąmoningumo ir raiškos kompetencija	Kultūrinė
Matematinė kompetencija ir gamtos mokslų, technologijų ir inžinerijos kompetencija	
Skaitmeninė kompetencija	

Atlikus analizę išryškėjo, kad į Lietuvos švietimo sistemoje taikomas bendrąsias kompetencijas patenka nemaža dalis Europos Komisijos rekomenduojamų Mokymosi visą

gyvenimą bendrųjų kompetencijų. Bendrosiose programose kol kas nerandame verslumo, matematinės kompetencijos ir gamtos mokslų, technologijų ir inžinerijos kompetencijų bei skaitmeninės kompetencijos kaip horizontaliųjų kompetencijų. Šios kompetencijos bendrosiose programose atsispindi tik prie dalykų programų, nors technologijos ir pamažu randa kelią į kitų kompetencijų aprašymus, tad galima išvelgti pozityvių postūmių, pripažįstant apriboto dalykinio ugdymo aktualumo ir pagrįstumo mažėjimą. Visgi žvelgiant į tai, kas yra šiuo metu, verslumas, matematika, gamtos mokslai, technologijos bei skaitmeninis ugdymas yra suprantami kaip dalykai bei specialiosios-dalykinės kompetencijos. Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos apraše techninė kūryba, informacinės technologijos ir technologijos yra išskirtos kaip ugdymo kryptys, o prie kompetencijų, kurias siekiama ugdyti konkrečiose NVŠ programose, matematiniai ar skaitmeniniai gebėjimai nenurodomi.

Skaitmeninės kompetencijos nepripažinimas bendrąja kompetencija signalizuoja, kad Lietuvoje atliekamas švietimo dokumentų atnaujinimas vėluoja ir kol kas neatliepia į jau įvykusius visuomenės ir švietimo pokyčius. 2021–2027 m. skaitmeninio švietimo veiksmų plane atkreipiamas dėmesys į tai, kad „skaitmeninę pertvarką švietimo srityje skatina junglumo pažanga, vis gausesnis prietaisų ir skaitmeninių taikomųjų programų naudojimas, individualaus lankstumo poreikis ir vis auganti skaitmeninių įgūdžių paklausa. COVID-19 krizė, stipriai paveikusi švietimą bei mokymą, paspartino pokyčius ir suteikė mokymosi patirties.“ (Europos Komisija, 2020) Toks teiginys nurodo į skaitmeninių įgūdžių svarbą ir integracijos poreikį, todėl skaitmeninių kompetencijų atskyrimas kaip dalykinės kompetencijos yra menkai pagrįstas. Įdomu tai, kad Informatikos ugdymo bendrosios programos projekte (2020) argumentuojama, kad informatikos ugdymas ir žinių taikymas eina per visas gyvenimo ir mokymosi sritis, tačiau informatikos ugdymo programa projektuojama per dalykines kompetencijas.

Panaši situacija susiklosčiusi ir užsienio kalbų ar daugiakalbystės kompetencijose, kurios niekaip neatsispindi Bendrųjų programų kompetencijų modelyje, dažniau traktuojamos specialiaisiais/dalykiniais gebėjimais, nors šiandienos kasdienybėje tampa vis sunkiau įsivaizduoti komunikavimą, kuriame nereikia daugiakalbiškumo, sietino su tarpkultūriškumu ir buvimu įvairovėje. Lietuviškuose dokumentuose neretai akcentuojama nacionalinė kultūra, tapatumas, *savo* kalba, tradicijos, taip pat randasi patriotiškumas. Šiuo aspektu dokumentai labai skiriasi nuo Europoje kuriamų rekomendacijų ir gairių.

Nagrinėjant bendrąsias kompetencijas, svarbu yra tai, kad bendrosios kompetencijos yra tarpusavyje susijusios ir persidengiančios. Pavyzdžiui, socialinė kompetencija negali egzistuoti be komunikavimo kompetencijos, o bendravimo užsienio kalba (ar daugiakalbystės) niekaip neišsiverčia be tarpkultūriškumo ir taip toliau. Įvertinus kompetencijų grupių įvairovę ir kaitą, šiame darbe stengiamasi vengti pernelyg stambinti ir abstrahuoti kompetencijas. Pavyzdžiui, jeigu dokumentuose ar tyrimuose pabrėžtinai akcentuojamas sveikos gyvensenos kompetencijos tobulinimas, nors pagal kompetencijų grupes ši kompetencija priskirtina asmeninėms kompetencijoms, vertinga žinoti tikslesnius mokymosi rezultatus nei tik „asmeninės kompetencijos“. Juolab, kad asmeninė kompetencija gali būti ir pasitikėjimas savimi, ir jau minėta sveika gyvensena.

Dokumentų analizė

Neformalusis jaunimo ugdymas

Neformalusis jaunimo ugdymas – „veikla, kuria plėtojamos jaunų žmonių asmeninės, socialinės ir edukacinės kompetencijos ir kuri vykdoma ne pagal formaliojo švietimo programas“ (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2018). Neformaliojo jaunimo ugdymo terminas yra reglamentuojamas vieninteliame Jaunimo politikos pagrindų įstatyme, kuriame įvardijamas kaip priemonė ir metodų rinkinys, naudojamas darbe su jaunimu. Taip pat svarbu pažymėti, kad dokumentuose nėra užfiksuota, kokias kompetencijas siekiama ugdyti jaunimo neformaliojo ugdymu, išskyrus Jaunimo politikos pagrindų įstatyme suformuluotą abstraktų nurodymą, kad jaunimo neformaliojo ugdymu yra ugdomos „**asmeninės, socialinės ir edukacinės kompetencijos**“ (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2018). Tame pačiame dokumente nėra nurodoma, kas yra laikoma šiomis kompetencijomis, o nuorodos į terminų apibrėžimus kituose dokumentuose nepateiktos. Jeigu vadovaujamės nuostata, kad jaunimo neformalusis ugdymas yra įgyvendinamas per darbą su jaunimu, dalyvavimą jaunimo organizacijų veikloje bei savanorišką veiklą, verta pažvelgti į šiomis veiklomis siekiamas ugdyti kompetencijas.

Nors dokumentuose, reglamentuojančiuose darbo su jaunimu formas, tiksliai nėra įvardijama, kokias kompetencijas siekiama ugdyti šiomis priemonėmis, atlikus kokybinę turinio analizę atskleista, kad daugiausiai dėmesio programose skiriama **socialinių kompetencijų ugdymui** ar stiprinimui. Prie socialinių kompetencijų priskirtinas bendruomeniškumas, pilietiškumas, santykių kūrimo ir bendravimo įgūdžiai. Antrojoje vietoje randame **asmenines kompetencijas**, į kurias patenka dažnai tiesiogiai įvardijami asmeniniai

įgūdžiai, gyvenimo įgūdžiai, savarankiškumas ir lankstumas. Po kelis kartus dokumentuose pasirodo mokėjimo mokytis bei profesinių ir dalykinių kompetencijų tobulinimo siekis. Po vieną kartą paminimos sveika gyvensena, medių raštingumas bei kritinis mąstymas.

Darbe su jaunimu tobulinamos kompetencijos pagal paminėjimo dažnumą ir svarbą

Socialinės kompetencijos		
Asmeninės kompetencijos		
Mokėjimas mokytis		Profesinės ir dalykinės kompetencijos
Sveika gyvensena ⁹	Skaitmeninis raštingumas	Kritinis mąstymas

Savanorystė taip pat yra viena iš sričių, kurioje vadovaujama jaunimo neformaliojo principais, todėl norint įvertinti JNU ugdomas kompetencijas, peržiūrėtas Jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo tvarkos aprašas (2020) ir savanorių neformaliojo būdu, jaunimo savanoriškos tarnybos metu, įgytų kompetencijų įvertinimo, įsivertinimo ir pripažinimo tvarkos aprašas (2019). Šiuose dokumentuose ugdomos kompetencijos įvardijamos tiksliai ir atkartoja 2006-aisiais įvardytas Mokymosi visą gyvenimą bendrąsias kompetencijas:

- Mokėjimas mokytis;
- Skaitmeninis raštingumas;
- Socialinė ir pilietinė kompetencija;
- Kultūrinis sąmoningumas ir raiška;
- Inicatyva ir verslumas;
- Matematinė kompetencija ir pagrindinės kompetencijos mokslo ir technologijų srityse;

- Bendravimas gimtąja kalba;
- Bendravimas užsienio kalbomis. (Savanorių neformaliojo būdu, jaunimo savanoriškos tarnybos metu įgytų, kompetencijų įvertinimo, įsivertinimo ir pripažinimo tvarkos aprašas, 2019)

Tai, kad dokumente yra išvardijamos visos bendrosios kompetencijos, deja, neparodo, kurioms kompetencijoms yra skiriamas prioritetas, jį galima numanyti nebent pagal kompetencijų išdėstymo eiliškumą, nes jis skiriasi, lyginant su Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų. Visgi tai nėra

⁹ Gali būti priskiriama asmeninėms kompetencijoms

pakankamai sviri priežastis teigti, kad Jaunimo savanorių tarnybos programoje pagrindinis dėmesys yra skiriamas mokymosi mokytis kompetencijai, o mažiausiai dėmesio – bendravimui užsienio kalbomis.

Neformalusis vaikų švietimas

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2012) nėra konkrečiai įvardijama, kokias kompetencijas siekiama ugdyti NVŠ programose, tačiau kompetencijos (kompetencijų sritys) yra detalizuotos Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos apraše (2021):

Kompetencijų sritis	Kompetencijos
Asmeninės kompetencijos	Pažinti save ir save gerbti Įvertinti savo jėgas ir priimti iššūkius Kryptingai siekti tikslų Atsispirti neigiamai įtakai, laikytis duoto žodžio Valdyti emocijas ir jausmus
Socialinės kompetencijos	Gerbti kitų jausmus, poreikius ir įsitikinimus Pozityviai bendrauti, būti atsakingam, valdyti konfliktus Padėti kitiems ir priimti pagalbą Dalyvauti bendruomenės ir visuomenės gyvenime
Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos	Mąstyti kūrybingai, drąsiai kelti idėjas Inicijuoti idėjų įgyvendinimą, įtraukti kitus Aktyviai ir kūrybingai veikti Pagrįstai rizikuoti, mokytis iš nesėkmių
Komunikavimo kompetencijos	Išsakyti mintis Išklaudyti Tinkamai naudoti ir suprasti kūno kalbą Parinkti tinkamą kalbos stilių
Pažinimo kompetencijos	Klausti ir ieškoti atsakymų Daryti išvadas Plėsti akiratį

	Stebėti, vertinti Būti atkakliam ir turėti teigiamą požiūrį į mokymąsi
Mokėjimo mokyti kompetencijos	Mokytis noriai, pasitikėti savo jėgomis Išsikelti realius mokymosi tikslus Pasirinkti mokymosi strategijas ir priemones Vertinti mokymosi pažangą Numatyti tolesnius žingsnius

Šios kompetencijos atkartoja bendrosiose programose naudojamą bendrųjų kompetencijų modelį ir nenurodo, kurios kompetencijos yra svarbesnės, ar į kurių ugdymą programų rengėjai turėtų labiau orientuotis. Siekiant geriau suprasti neformaliojo vaikų švietimo tikslus, atlikta 2012-aisiais metais paskelbtos neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos turinio analizė. Šiame dokumente vaikų neformalusis švietimas išskiriamas į formalųjį švietimą papildantį ugdymą (tikslas – stiprinti dalykines muzikos, sporto, menų kompetencijas) ir pasirenkamąjį vaikų ugdymą. Pastarojo uždaviniuose atsispindi šių kompetencijų ugdymo siekiai: **socialinių kompetencijų** (pilietiškumas, bendruomeniškumas, pagarba žmogaus teisėms, pvz: „ugdyti pagarbą žmogaus teisėms, orumą, pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrų, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę“ (NVŠ koncepcija 2012), **profesinių-dalykinių** kompetencijų, **asmeninių kompetencijų** (saviraiška, gyvenimo įgūdžiai). Taip pat po vieną kartą paminėtos **pažinimo** ir **kritinio mąstymo** kompetencijos. Dokumente daugiausiai dėmesio skiriama pilietiškumo (priskirtina socialinėms kompetencijoms) ugdymui ir profesinėms-dalykinėms kompetencijoms. Tai nurodo, kad neformaliajame vaikų švietime vis dar nenutolstama nuo dalykinio ugdymo, tai galima atpažinti ir NVŠ krepšelio finansavimo mechanizme, kur prašoma nurodyti, kokiais krypties priskirtinos veiklos, o kryptys didžiąja dalimi atkartoja mokyklinio ugdymo dalykus. Savivaldybių vaikų neformaliojo švietimo lėšų skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašuose nurodyti prioritetai taip pat menkai siejami su ugdymomis kompetencijos, formuluojami per veiklų kryptis ar tikslines grupes (Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos aprašo įgyvendinimo rekomendacijos savivaldybėms, 2021). Remiantis savivaldybių nustatytų prioritetų apžvalga, dažniausiu prioritetu savivaldybės įvardija STEAM (angl. Science, Technology, Engineering, Art (creative activities), Mathematics) krypties NVŠ programas, skatinančias gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos tyrimų ir eksperimentinę veiklą, tai tiesiogiai sietina su Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir

panaudojimo tvarkos aprašu, kuriame 2021m. įvardijamas vienas teminis prioritetas – „Finansuojant NVŠ programas prioritetas teikiamas STEAM (angl. Science, Technology, Engineering, Art (creative activities), Mathematics) krypties NVŠ programoms, skatinančioms gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos tyrimų ir eksperimentines veiklas, ir toms programų kryptims, kurių nevykdo švietimo teikėjai, veikiantys savivaldybėje.“ Tikėtina, kad ilgainiui dėmesys su STEAM siejamų kompetencijų ugdymui augs, tačiau kol kas dokumentuose jų nerandame.

Kitos programos

4K (aš kuriu, aš keičiu, aš su kitais, aš kitiems) ir Duke of Edinburgh's international award Lietuva (DofE) yra *tarpinės* programos, kuriančios ar siekiančios kurti sinergiją tarp mokyklos ir už mokyklos ribų vykstančio mokymosi.

4K (aš kuriu, aš keičiu, aš su kitais, aš kitiems) modelio apraše teigiama, kad ugdomos kompetencijos atkartoja „Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose, patvirtintose Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-2433 „Dėl Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“, Vidurinio ugdymo bendrosiose programose, patvirtintose Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269 „Dėl Vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“ (toliau – Bendrosios programos), numatytas kompetencijas ir gali papildyti, bet nedubliuoti dalykų turinio“ (4K modelio aprašas, 2020). Bendrosiose programose nurodomos bendrosios kompetencijos:

- mokėjimo mokytis;
- komunikavimo;
- pažinimo;
- socialinė;
- iniciatyvumo ir kūrybiškumo;
- asmeninė; (BP, 2008)
- kultūrinė. (BP, 2011)

Svarbu atkreipti dėmesį, kad modelio apraše dažnai pabrėžiamas reflektyvumo ugdymas. Atlikus aprašo kokybinę turinio analizę, matoma, kad stipriausiai programoje išreikštos **mokėjimo mokytis** kompetencija (tikslų kėlimas, mokymosi planavimas, refleksija) bei **asmeninė** kompetencija (asmenybės branda, asmeninis tobulėjimas, individualumas). Gerokai

mažiau dėmesio sulaukia socialinės kompetencijos (pilietiškumas, bendruomeniškumas), kelis kartus paminėtas kūrybiškumas ir iniciatyvumas bei komunikavimo kompetencija. Pati programa nukreipta keturiomis kryptimis, kurias pagal ugdomas kompetencijas galima iškonstruoti sekančiai:

- aš kuriu – iniciatyvumas ir kūrybiškumas
- aš keičiu(osi) – mokėjimas mokytis
- aš su kitais - komunikavimo kompetencija, socialinė kompetencija¹⁰
- aš kitiems – socialinė (pilietiškumas, bendruomeniškumas)

Kompetencijos, kurių ugdymui 4K programoje skiriamas pagrindinis dėmesys pagal svarbą ir pasikartojimų dažnumą:

Mokėjimo mokytis	
Asmeninė kompetencija	
Socialinė	
Iniciatyvumas	Komunikavimas

Duke of Edinburgh's international award Lietuva (DofE) programą reglamentuojančių dokumentų neskelbia, tačiau interneto svetainėje nurodo naudą jauniems žmonėms, kurioje atsispindi šių kompetencijų ugdymas:

- Bendravimas užsienio kalba
- Kritinis mąstymas
- Mokėjimo mokytis
- Profesinės ir dalykinės kompetencijos
- Socialinės kompetencijos
- Sveika gyvensena.

Dokumentų analizės apibendrinimas

JNU	JST	DofE	4K	NVŠ	BU
Asmeninės kompetencijos			Asmeninės kompetencijos	Asmeninės kompetencijos	

¹⁰ Komunikavimo kompetencijos tobulinimas yra stipriai susipynęs su socialinės kompetencijos (pagarbaus buvimo su kitu) tobulinimu.

Socialinės kompetencijos	Socialinė ir pilietinė	Socialinės kompetencijos	Socialinės kompetencijos	Socialinės kompetencijos	Pilietinė Socialinė
Edukacinės (mokėjimo mokytis)	Mokėjimo mokytis	Mokėjimo mokytis	Mokėjimo mokytis	Mokėjimo mokytis	
Profesinės ir dalykinės kompetencijos		Profesinės ir dalykinės kompetencijos			Dalykinės kompetencijos
Sveika gyvensena		Sveika gyvensena			Emocinė ir sveikos gyvensenos
Medijų raštingumas	Skaitmeninio raštingumo				
Kritinis mąstymas		Kritinis mąstymas			
	Bendravimas gimtąja kalba		Komunikavimo	Komunikavimo	Komunikavimo
	Bendravimas užsienio kalba	Bendravimas užsienio kalba			
	Iniciatyva ir verslumas		Iniciatyvumo ir kūrybiškumo	Iniciatyvumo ir kūrybingumo	Kūrybiškumo
	Kultūrinis sąmoningumas ir raiška				Kultūrinė
	Matematinė kompetencija				
			Pažinimo	Pažinimo	Pažinimo

Jaunimo politikos srityje svarbiausia tobulinamų kompetencijų grupė yra socialinės kompetencijos. Po socialinių kompetencijų rikiuojasi asmeninė, mokėjimo mokytis kompetencijos. Kitos kompetencijos yra panašios svarbos, nors, kaip jau minėta anksčiau, iš dokumentuose pateiktos informacijos negalima daryti išvados apie stipriausiai ugdomas

kompetencijas savanorystės metu, nes šios programos aprašyme yra naudojamas bendrųjų Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų sąrašas.

Švietimo politikos srityje taip pat dažnai akcentuojamas socialinių kompetencijų ugdymas, po jų remiantis Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, eina profesinės ir dalykinės kompetencijos (NVŠ). Kitaip nei NVŠ, naujajame 4K modelyje pagrindinis dėmesys skirtas mokėjimo mokytis kompetencijai, jame visai nerandame profesinių ir dalykinių kompetencijų, tai, tikėtina, yra nulemta noro užpildyti formaliojo švietimo mokykloje spragas.

Daugiausiai prasilenkimų tarp programomis ugdomų kompetencijų randama brėžiant liniją tarp jaunimo politikos srityje įgyvendinamų programų ir švietimo politikos srities programų. Pvz: skaitmeninės ar medija raštingumo kompetencijos, kultūrinis sąmoningumas ir raiška bei matematinė kompetencija atsispindi tik jaunimo politikos srities programose, o pažinimo kompetencija randama tik švietimo politikos srities programose. Tiesa, kaip jau minėta, galima teigti, kad pažinimo kompetencija yra mokėjimo mokytis kompetencijos dalis, visgi tuomet nepagrįstas ir pažinimo, ir mokėjimo mokytis kompetencijų įvardijimas tuose pačiuose modeliuose.

Darytina prielaida, kad 4K modelis ir DofE programos yra skirtos aukšto sąmoningumo, aukštų pasiekimų jauniems žmonėms, kurie jau yra (turėtų būti) išvystę bazinius gebėjimus. Šios programos yra asmeninio tobulėjimo, atsakomybės už savo veiklą ir mokymąsi vystymo programos. 4K modelio atveju tai kol kas yra tik prielaida, nes modelis praktiškai dar neveikia ir nėra žinoma, kokie jauni žmonės jame dalyvaus, kas juos palydės, kokios bus konkrečios veiklos ir ar jomis bus įmanoma pasiekti numatytus tikslus.

Dėl kompetencijų turinio esama neatitikimų. Socialinės kompetencijos atsispindi visuose dokumentuose, tačiau skiriasi šių kompetencijų apimami gebėjimai, žinios bei vertybės, skiriasi šios kompetencijos ugdymui skiriamas dėmesys ir jo prioretizavimas. Jeigu jaunimo neformaliajame ugdyme socialinės kompetencijos reiškia buvimą su kitais ir sugyvenimą įvairovėje, tai neformaliajame vaikų švietime ryškiausiai matoma pilietiškumo ugdymo dalis, o 4K modelyje bandoma šiuos du aspektus sujungti.

Mokymosi neformaliojo ugdymo programose kompetencijų tyrimai

Svarbu pažymėti, kad dokumentuose užfiksuoti programų ugdymo tikslai ir kompetencijos, kurias siekiama ugdyti, nebūtinai yra tapačios realiems mokymosi rezultatams. Dėl to, siekiant platesnio supratimo, kokios kompetencijos ugdomos per skirtingas mokymosi už formaliojo švietimo sistemos ribų, atlikta mokslinės literatūros analizė. Atsižvelgiant į tai, kad tyrinėjamas

tik Lietuvos kontekstas ir Lietuvoje įgyvendinamų programų rezultatai, atlikta pastarųjų 10 metų (2010-2020) šių mokslinių žurnalų apžvalga:

- Socialinė teorija, empirija, praktika ir politika (Vilniaus universitetas)
- Acta Paedagogica Vilnensia (Vilniaus universitetas)
- Socialinis ugdymas (Lietuvos edukologijos universitetas, Vytauto Didžiojo universiteto švietimo akademija)
- Pedagogika (Lietuvos edukologijos universitetas, Vytauto Didžiojo universiteto švietimo akademija)
- Socialinis darbas: patirtis ir metodai (Vytauto Didžiojo universitetas)
- Holistinis ugdymas (Vytauto Didžiojo universitetas)

Taip pat peržiūrėti pagrindinių organizacijų, kurios koordinuoja ar kitaip dalyvauja programų įgyvendinime, užsakyti ar publikuoti tyrimai. Apžvelgti tyrimai, skelbiami:

- Jaunimo reikalų departamento prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
- NVO švietimo tinklo
- Švietimo ir mokslo ministerijos
- Lietuvos neformaliojo ugdymo asociacijos
- Lietuvos moksleivių neformaliojo švietimo centro
- Lietuvos vaikų ir jaunimo centro.

Moksliniuose žurnaluose jaunimo ir vaikų neformaliajam mokymuisi ir šio proceso metu įgytoms kompetencijoms skiriama nedaug dėmesio. Pasitaikančios publikacijos yra bendro pobūdžio, dažnai telkiamasi į savanorystę kaip fenomeną bendrai arba apžvelgiami pavieniai darbo su jaunimu metodai ar principai. Tuo tarpu organizacijų užsakomuose tyrimuose žvelgiama į konkrečias programas ir mokymąsi jose, todėl šios apžvalgos kontekste šie tyrimai yra aktualesni nei mokslinės publikacijos.

Tyrimas taip pat papildytas Vyriausybės strateginės analizės centro atliekamų tyrimų apžvalga tiek, kiek pastaruosiuose yra atliepiamas jaunų žmonių kompetencijų ugdymas.

Darbas su jaunimu

Mokymasis darbo su jaunimu kontekste (neformalusis jaunimo ugdymas) vis dar yra per mažai nagrinėjamas, literatūroje dažniau aptariami darbo su jaunimu principai ar formos.

Tai galima sieti su darbu su jaunimu reiškiniu Lietuvoje sąlyginiu naujumu, taip pat socialine, o ne ugdymo sritimi, kurioje darbas su jaunimu dažniau analizuojamas. Atlikus mokslo darbų ir kitų empirinių tyrimų apžvalgą, patvirtinamos tos pačios ugdomų kompetencijų tendencijos, kurios ryškėjo ir atlikus dokumentų analizę.

Remdamosis kokybiniu tyrimu su jaunimo grupėmis ir su jaunimu dirbančiais socialiniais darbuotojais, Asta Stankūnaitė ir Jorūnė Vyšniauskytė-Rimkienė teigia, kad „grupėje taikant abipusės pagalbos principus jauni žmonės ugdo **bendravimo gebėjimus, pasitikėjimą savimi** [paryškinta mano – JGJ], dalijasi įvairia jiems aktualia informacija ar problemų sprendimo būdais, palaiko vienas kitą ir skatina siekti pokyčių. Taip pat grupės nariai padeda vieni kitiems spręsti asmenines problemas mokydamiesi jų sprendimo būdų, būdami kartu atranda, kad yra ne vieni, ir **gali priimti bei suvokti savo neigiamus jausmus**“ [paryškinta mano – JGJ] (Stankūnaitė ir Vyšniauskytė-Rimkienė, 2018). Interviu su besimokančiais taip pat atliko ir Paulius Godvaldas ir Tatjana Gurova, nagrinėję patyriminio ugdymo metodą. Šio tyrimo rezultatai yra panašūs į Stankūnaitės ir Vyšniauskytės-Rimkienės prieitais išvadas, tačiau jas papildo mokymosi mokytis kompetencijos stiprinimu, ką galima numanyti turint omenyje patyriminio mokymosi ciklą ir refleksijos svarbą jame: „Patyriminio ugdymo metodo naudingumas, socialiai pažeidžiamų jaunuolių požiūriu, pasireiškia: **pasitikėjimo savimi augimu, socialinių įgūdžių lavinimu ir refleksijos** [paryškinta mano – JGJ] (savarankiško savo patirties tyrinėjimo ir analizės) įgūdžių įgijimu bei plėtojimu“ (Godvaldas ir Gurova, 2015).

Kristina Mačiulytė magistro darbe (2014) trumpai apžvelgia jaunuolių mokymąsi lankantis atvirajame jaunimo centre. Šiame darbe pusiau struktūruoto interviu metu jaunų žmonių buvo klausiama apie jų pastebimą pokytį jų gyvenimuose. Atlikusi gautų duomenų analizę tyrimo autorė daro kelias su kompetencijų tobulinimu susijusias išvadas: „tyrimo dalyviai reflektuodami savo išmokimus per laikotarpį, kuomet lankosi atvirame jaunimo centre įvardijo tai, jog išmoko šiek lengviau užmegzti santykius ir bendrauti su kitais žmonėmis jiems tapo paprasčiau. <...> išmoko atvirai pasakyti žmonėms tai, ką iš tiesų nori pasakyti bei būti atvirai ir nuoširdžiai su žmonėmis bei gebėti pasakyti savo tikruosius jausmus“ (Mačiulytė, 2014). Čia, nors autorės ir neįvardijama, atpažįstamas **socialinės kompetencijos ir komunikavimo kompetencijos**, tiek, kiek ji yra susijusi su bendravimu su kitais, tobulinimas. Empirinio tyrimo duomenų pristatyme taip pat minima **mokėjimo mokytis kompetencija**: „iš esmės mokymosi procese vienas svarbiausių dalykų yra įsisąmoninti savo naujus išmokimus“ (Mačiulytė, 2014), **asmeninė kompetencija**: „Didesnis pasitikėjimas savimi ir dažniau savęs

klausymas ir darymas tai, ko norisi, įvardijamas tyrimo dalyvių, kaip atviro darbo su jauniu rezultatas“ (Mačiulytė, 2014).

Naujausiame Godvaldo atliktame tyrime “AJC/AJE poveikio ir svarbos stebėsenos rekomendacijos” (2021) taip pat skiriamas dėmesys mokymuisi (ugdymui) dalyvaujant atvirose jaunimo centruose ar atvirosiose jaunimo erdvėse organizuojamose veiklose. Nauja ir kituose tyrimuose neatskleista yra **iniciatyvumo** kompetencija, kuri Godvaldo yra akcentuojama per veiklas, „kurios „atrankina“ (užaugina, sustiprina, išryškina) jaunimo iniciatyvą, savarankišką ir sąmoningą veikimą. Šis bruožas siejamas su skatinimu įvairiose veiklose priimti asmeninius ir bendrus iššūkius ir dėti pastangą juos įveikti. <...> grįžtamuoju ryšiu jaunuoliai skatinami ir palaikomi realiai veikti, įsipareigoti ir imtis iniciatyvos“ (Godvaldas, 2021). Tyrime taip pat galima atpažinti **asmenines kompetencijas**, tokias kaip atsakomybė ir savarankiškumas, pasaulėžiūros plėtra, savęs pažinimas, pasitikėjimas savimi, savivertė: „Galimybė ir kartu laisvė rinktis padeda jaunuoliams suprasti ko nori ir atrasti save. Taip stiprinamas pasitikėjimas savimi, savivertė, pasitikėjimas savo jėgomis“ (Godvaldas, 2021). Tyrimo ataskaitoje taip pat akcentuojama ir **socialinės kompetencijos** tobulinimas, kuri, anot autoriaus, skleidžiasi patiriant intensyvų ir įvairų bendravimą „su labai įvairiais amžiumi, patirtimi, pomėgiais, kultūra ir t.t. žmonėmis.“ (Godvaldas, 2021).

Apibendrinant tyrėjų atliktus darbus, galima daryti prielaidą, kad darbo su jaunimu veiklose jauni žmonės labiausiai tobulina šias kompetencijas:

- Socialinės kompetencijos (santykio užmezgimas, buvimas su kitais)
- Komunikavimo (iš dalies persidengia ir su socialinėmis kompetencijomis)
- Asmeninis tobulėjimas (pasitikėjimas savimi, savęs pažinimas, emocinis raštingumas)
- Mokėjimas mokytis (refleksija)
- Iniciatyvumas (savarankiškas, sąmoningas veikimas)

Savanorystė

Bene daugiausiai tyrimų sulaukianti neformaliojo mokymosi veikla yra savanorystė. „Savanorišką veiklą galima vertinti kaip sąmoningą, kryptingą, kuria siekiama tobulinti savo **psichines, socialines savybes** [paryškinta mano – JGJ], ir pasižyminčią saviugdos bruožais.“ (Pruskus, 2014). Profesorius Valdas Pruskus, remdamasis literatūros šaltiniais ir atliktais tyrimais teigia, kad „Savanoriška veikla jau paauglystėje gali padėti suvokti socialiai reikšmingos ir turiningos veiklos vertę bendruomenėje. Dėl bendruomenės savanoriškos

veiklos vyksta ir pačių savanorių socialinis ugdymas. Savanorių saviugda vyksta praktinėje socialinėje bendruomenės veikloje. Dalyvavimas joje ypač padeda tobulinti **socialinę kompetenciją** [paryškinta mano – JGJ]. Jaunųjų savanorių socioedukacinė veikla mikrosociume papildo kryptingą ugdymą mokykloje. Taip pat savanorystė gerina žmogaus socioekonominę padėtį. Savanoriška veikla padeda susirasti darbą, didina **profesines kompetencijas** [paryškinta mano – JGJ], padeda užsibrėžti socialiai reikšmingų tikslų asmeninėje karjeroje <...> Savanoriška veikla suteikia plačias neformaliojo ugdymo galimybes, nes joje įgyjama **socioedukacinio darbo įgūdžių, bendraujama** [paryškinta mano – JGJ] su bendraamžiais, tobulinama **socialinė kompetencija** [paryškinta mano – JGJ].“ (Pruskus, 2014) Svarbu atkreipti dėmesį, kad rašoma ne apie konkrečią savanorystės programą, o apie savanorystės reiškinių bendrai. Taip pat remiamasi ne empiriniais tyrimais, o teorinio pobūdžio darbais. Visgi akivaizdu, kad savanorystėje stiprinamos socialinės (bendruomeniškumo) bei profesinės-dalykinės kompetencijos. Taip pat autorius atkreipia dėmesį į asmeninio tobulėjimo svarbą savanoriškos veiklos metu.

Dovilė Jezukevičiūtė ir Jolanta Skirmantienė, atlikusios pusiau struktūruotus interviu su darbdaviais, siekė sužinoti, kokios kompetencijos yra įgyjamos savanoriškos veiklos metu. Anot mokslininkų, „yra akcentuojamos bendrosios kompetencijos, tokios kaip **socialinė kompetencija, komandinis darbas ir organizaciniai gebėjimai** [paryškinta mano – JGJ]. Toliau seka **mokėjimo mokytis ir komunikavimo kompetencija** [paryškinta mano – JGJ]. Kiekvienas atstovas akcentavo skirtingas profesines kompetencijas, o iš **asmeninių kompetencijų** buvo išskirta savęs pasitikėjimo subkategorija ir atsakomybės suvokimas. <...> visų sektorių atstovai kaip svarbiausias kompetencijas įvardija **bendrasias** [paryškinta mano – JGJ].“ (Jezukevičiūtė ir Skirmantienė, 2015). Autorių pateiktoje interviu analizės lentelėje susistemintai pateikiamos šios interviu atsiskleidusios bendrosios kompetencijos:

- Komunikavimo
- Mokėjimo mokytis
- Socialinė
- Asmeninės kompetencijos: savęs realizacija, kūrybiškumas, pasitikėjimas savimi.

Visgi tyrime nenurodyta, kokiose programose dalyvavo asmenys, apie kurių kompetencijų tobulinimą atsiliepė jų darbdaviai. Savanorystės metu, neįvardijant konkrečios savanorystės programos, tobulinamas kompetencijas taip pat tyrinėjo Evelina Žukauskienė ir Aušra Rutkienė. Tyrėjos taip pat atliko pusiau struktūruotus interviu, tačiau kitaip nei ankstesniame tyrime, šio tyrimo dalyviais buvo jauni žmonės, kurie patys tiesiogiai dalyvauja

savanoriškoje veikloje. Autorės teigia, kad išanalizavus gautus duomenis, atskleistos šešios kategorijos, t. y. šešios bendrosios kompetencijos, kurios buvo ugdomos savanoriaujant. Šios bendrosios kompetencijos išreitinguotos pagal jų atsiskleidimo interviu metu stiprumą:

1. socialinė, pilietinė kompetencija;
2. asmeninė kompetencija;
3. komunikavimo kompetencija;
4. mokymosi mokytis kompetencija;
5. iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencija;
6. pažinimo kompetencija.“ (Žukauskienė, Rutkienė, 2017)

Tyrimo autorės pažymi, kad „atliekant tyrimą, bene labiausiai atsiskleidė socialinės, pilietinės kompetencijos. Jos pasireiškė per tokias subkategorijas: geranoriškų santykių kūrimą, pagalbą kitiems, empatiją, gebėjimą dirbti komandoje, problemų ir konfliktų sprendimą, pokyčių inicijavimą. <...> ne ką mažiau išryškėjo ir asmeninės kompetencijos – jos atsiskleidė, informantams adekvačiai vertinant asmenines savybes (pokyti), ugdant naujas asmenines savybes ir gebėjimus, formuojantis asmeninėms nuostatomis, gebant įveikti iššūkius, geriau suvokiant save, lyderiaujant ir norint sieti savanorystę su ateities tikslais. <...> gerai atsiskleidė ir komunikavimo kompetencijos. Jas sudaro bendravimo įgūdžių, oratorinių gebėjimų ugdymas (-is), gebėjimas prisitaikyti prie pašnekovo, kalbos normų laikymasis, geresnė minčių raiška raštu bei gebėjimas prireikus pasinaudoti IKT. <...> Šiek tiek mažiau nei kitos atsiskleidė mokymosi mokytis kompetencijos kategorija. Ji pasireiškė tokiomis subkategorijomis: laiko planavimas, neformalus mokymasis, mokymosi veiklų organizavimas, asmeniškai tinkamiausių mokymosi strategijų taikymas, gebėjimas pasinaudoti grįžtamojo ryšio informacija ir patirtinis mokymasis. <...> iš dalies atsiskleidė ir iniciatyvumo bei kūrybingumo kompetencijos kategorija. Ji pasireiškė ugdant kūrybiškumą, nebijant klusti, įgyvendinant bei gebant plėtoti kitų idėjas. <...> mažiausiai atsiskleidė pažinimo kompetencijos kategorija. Galima įžvelgti tik tris jos subkategorijas: požiūrio kaitą, informacijos paiešką bei naujovių poreikį.“ (Žukauskienė, Rutkienė, 2017, p. 34-36) Vertinant šį tyrimą svarbu pažymėti, kad autorių išskirtos kompetencijų grupės atkartoja bendrosiose programose įvardijamas bendrąsias kompetencijas, todėl kyla klausimas dėl kitų, į bendrųjų kompetencijų modeli nepatenkančių, kompetencijų tobulinimo.

Be to, kad savanorystė gali būti ir yra organizuojama skirtingų organizacijų ir veikia pagal tų organizacijų apibrėžtas taisykles, pakankamai didelė dalis savanorystės veiklų yra organizuojamos labiau centralizuotai per Jaunimo savanoriškos tarnybos programą. 2018-2019-aisiais metais atlikto Jaunimo savanoriškos tarnybos tyrimo ataskaitoje nurodyta, kad,

anot programos dalyvių, dalyvavimas programoje labiausiai prisidėjo prie šių kompetencijų tobulinimo:

1. socialinių kompetencijų (71%¹¹)
2. iniciatyvumo (67%)
3. pilietiškumo (64%)
4. kultūrinio sąmoningumo ir raiškos (63%)
5. išraiškos gimtąja kalba (63%)
6. informacinio raštingumo (48%)
7. mokslinių žinių ir technologijų (42%)
8. užsienio kalbos (39%) (Kurapkaitienė, Lukoševičiūtė, 2019)

2021-aisiais atlikto Jaunimo savanoriškos tarnybos poveikio buvusių savanorių studijoms tyrimo ataskaitos autorės teigia, kad „kad JST metu savanoriai lavino **socialines ir asmenines** kompetencijas, kurias tyrėjos suskirstė į 5 grupes: **bendravimo, bendradarbiavimo, lyderystės, pilietines, mokymosi mokytis ir asmenines**“ (Buzaitytė-Kašalynienė ir Bogzvieič, 2021). Prie asmeninių kompetencijų tyrimo autorės priskyrė „padidėjusį pasitikėjimą savimi, drąsą, kurie yra svarbus pagrindas lyderystės, įsitraukimo, dalyvavimo, bendravimo, bendradarbiavimo ir kitų kompetencijų lavinimui bei taikymui“ (Buzaitytė-Kašalynienė ir Bogzvieič, 2021).

Lyginant du skirtingais metais atliktus Jaunimo savanoriškos tarnybos tyrimus bei programos apraše įvardytas kompetencijas, galima daryti prielaidą, kad JST programoje daugiausiai tobulinamos socialinės (bendradarbiavimo) ir pilietinės kompetencijos, iniciatyvos ir verslumo (lyderystė) ir bendravimo. Tuo tarpu mažiausiai tobulinama - bendravimo užsienio kalba kompetencija, kuri yra įvardyta JST kompetencijų vertinimo apraše, 2019-ųjų metų tyrime atsiskleidusi silpniausiai, o 2021-ųjų metų tyrime dalyvių neatpažinta.

Stiprumas	2019 m. tyrimas (Kurapkaitienė, Lukoševičiūtė)	2021 m. tyrimas (Buzaitytė- Kašalynienė, Bogdzvieič)	JST kompetencijų vertinimo aprašas
1	socialinės kompetencijos (71)	Bendradarbiavimo ir pilietinė	Socialinė ir pilietinė kompetencija

¹¹ Dalis respondentų, nurodžiusių, kad savanorystė prie kompetencijos tobulinimo prisidėjo šiek tiek arba stipriai.

	pilietiškumas (64)		
2	Iniciatyvumas (67)	Lyderystė	Iniciatyva ir verslumas
3	Išraiška gimtąja kalba (63)	Bendravimo	Bendravimas gimtąja kalba
4		Mokymosi mokyti	Mokėjimas mokyti
5	kultūrinis sąmoningumas ir raiška (63)		Kultūrinis sąmoningumas ir raiška
6	Informacinis raštingumas (48)		Skaitmeninis raštingumas
7	mokslinių žinių ir technologijų (42)		Matematinė kompetencija ir pagrindinės kompetencijos mokslo ir technologijų srityse
8	užsienio kalbos (39)		Bendravimas užsienio kalbomis

Apibendrinant savanoriškos veiklos (ir įgyvendinamos atskirų organizacijų bei analizuojamos bendrai, ir įgyvendinamos Jaunimo savanoriškos tarnybos programos rėmuose) metu tobulinamas kompetencijas, akivaizdu, kad pirmiausia ir svarbiausia kompetencija, kurią ugdomi jauni žmonės, vykdydami savanorišką veiklą, yra **socialinių ir pilietinių kompetencijų** tobulinimas. Po jų seka **bendravimo** (komunikavimo) ir **asmeninės** kompetencijos. Prie pastarosios itin akcentuojamas pasitikėjimas savimi.

Tyrėjų nuomonės išsiskiria dėl **iniciatyvumo** (lyderystės) – bendruosiuose savanorystės tyrimuose ši kompetencija atsiskleidžia silpnai, tuo tarpu JST tyrimuose iniciatyvumas (lyderystė) yra pabrėžiamas kaip labai svarbios ir stipriai tobulinamos. Taip pat negalima užtikrintai teigti, kad **mokėjimo mokyti** kompetencija yra viena iš labiausiai tobulinamų kompetencijų savanoriškos veiklos metu, nes 2019-aisiais Kurapkaitienės ir Lukoševičiūtės tyrime nebuvo įtrauktas klausimas apie mokėjimo mokyti kompetenciją. Siekiant geriau suprasti mokymosi mokyti kompetencijos tobulinimą savanoriškos veiklos metu, vertėtų klausimą apie tai įtraukti į kiekybines apklausas.

Tad reitinguojant savanoriškos veiklos metu ugdomas kompetencijas, apibendrinantis sąrašas atrodo taip:

1. Socialinės ir pilietinės kompetencijos;
2. Komunikavimo (bendravimo) kompetencijos;
3. Asmeninės kompetencijos;
4. Iniciatyvumas;
5. Mokėjimas mokytis.

Neformalusis vaikų švietimas

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras vykdo neformaliojo vaikų švietimo stebėseną Lietuvoje ir nuo 2017-ųjų metų skelbia įžvalgas apie NVŠ įgyvendinimą. 2018-aisiais ir 2019-aisiais metais į vykdomas apklausas buvo įtrauktas klausimas apie mokymąsi NVŠ programose.¹² Žemiau pateiktoje lentelėje matomi mokiniams pateikti pasirinkimai ir jų atsakymų pasiskirstymas.

NVŠ programos lankymas man padeda	2018 (N=1303)	2019 (N=3493)
Tapti aktyviu ir kūrybingu	67,43%	66,05%
Užsiimti mėgstama veikla po pamokų	19,42%	64,82%
Įgyti naujų žinių ir įgūdžių	8,26%	63,24%
Susirasti naujų draugų	1,61%	46,95%
Tapti atsakingu ir savarankišku	0,38%	44,37%
Išreikšti ir realizuoti savo asmenybę	1,15%	35,18%
Pasirinkti ir siekti norimos profesijos	1,15%	21,41%
Gerinti mokymosi rezultatus	0,61%	20,96%

¹² 2020-ųjų metų analizė ir apžvalgos sutelktos į programų vykdymą nuotoliniu būdu ir šiose analizėse mokymosi ar kompetencijų tobulinimo aspektas nepaliečiamas.

Pateiktuose duomenyse matoma, kad, mokinių nuomone, NVŠ veiklos labiausiai padeda tapti aktyviu ir kūrybingu. Tyrimo įrankyje siūlomuose atsakymuose galima atpažinti šias kompetencijas:

- Iniciatyvumas ir kūrybiškumas
- Asmeninė kompetencija (atsakomybė ir savarankiškumas, saviraiška, pasitikėjimas savimi)

Visgi nemažai pasirinkimo variantų nėra susiję su bendrosiomis kompetencijomis, kurios NVŠ veiklose turėtų būti ugdomos, remiantis NVŠ finansavimo mechanizmu. Pasirinktas tyrimo įrankis taip pat nėra labai informatyvus, siekiant įvertinti NVŠ veiklas lankančių vaikų ir jaunimo kompetencijų tobulinimą, o bendro pobūdžio pasirinkimo variantas „įgyti naujų žinių ir įgūdžių“ nesuponuoja, kokioje srityje šios žinios ir įgūdžiai įgyjami, ar bendrųjų kompetencijų ugdymo srityje, ar dalykinių, ar kitų. Toks tyrimo rezultatas dera su 2017-aisiais metais mokslininkų grupės atlikto tyrimo „Neformaliojo švietimo patirčių įtaka asmens gerovei“ (Bileišis ir kt.) pagrindine teze: „nors tyrime dalyvavo respondentai, turėję NVŠ patirčių, dažniausiai pasitaikantis atsakymas apie šių patirčių naudą buvo tas, kad NVŠ jokios naudos nedavė (47 proc. 18-24 m. ir 52 proc. 25-35 m.). Daugelio respondentų nuomone, NVŠ nėra orientuotas į kompetencijų, reikalingų vėlesniam gyvenimui, ugdymą. Daugeliui NVŠ yra suprantama tik kaip laiko praleidimo forma“ (Bileišis ir kt., 2017, p. 8). Šiame tyrime respondentų buvo klausama, ar NVŠ padėjo tapti versliu, išmokti dirbti komandoje, tapti savarankišku, realizuoti saviraiškos poreikius, tapti atsakingu, tapti kūrybingu, atrasti save, išmokti spręsti problemas ir priimti sprendimus, tapti iniciatyviu. Visų kategorijų vertinimas varijuoja tarp 40,8% ir 59,2%.

NVŠ veiklos dažniau yra siejamos su specialiųjų gebėjimų ugdymu, o bendrųjų kompetencijų ugdymas, kuris yra deklaruojamas NVŠ koncepcijoje ir akcentuojamas NVŠ krepšelio finansavimo apraše, yra nepakankamai išplėtotas, jam skiriamas nepakankamas dėmesys netgi atliekant NVŠ veiklų tyrimus. 2019-aisiais metais Nacionalinio švietimo NVO tinklo atliktoje neformaliojo vaikų švietimo analizėje taip pat atkreipiamas dėmesys, kad NVŠ veiklos vertinamos remiantis išskirtinai kiekybiniais rodikliais, kurie nerodo programų kokybės ar ugdomosios vertės. Tame pačiame tekste akcentuojama, kad „valstybės lygmeniu NVŠ paskirtis suprantama kaip vaikų užimtumą ir laisvalaikį užtikrinanti veikla“ (Nacionalinis švietimo NVO tinklas, 2019, p. 2) Taip pat pažymima, kad „nors NVŠ turėtų ne tik padėti tenkinti vaikų pažinimo ir saviraiškos poreikius ir/ar užtikrinti jų užimtumą, bet visų pirma ugdyti bendrąsias kompetencijas, teikiančias galimybių asmeniui tapti aktyviu visuomenės

nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, šiuo metu NVŠ sistemoje vis dar daugiausia dėmesio skiriama saviraiškos gebėjimams (sporto, šokių, muzikos, teatro ir dailės), o ne bendrosioms kompetencijoms ugdyti“ (Nacionalinis švietimo NVO tinklas, 2019, p. 2)

Kiek kitokią poziciją pristato Jolanta Skirmantienė, kuri, interpretuodama mokytojų ir tėvų apklausą apie neformaliojo švietimo veiklas, nurodo, kad „neformalusis švietimas ne tik organizuoja prasmingą vaikų laisvalaikį, vykdo nusikalstamumo prevenciją, tačiau turi didelę įtaką vaiko asmenybės ugdymui – padeda atsiskleisti vaikų talentams, ugdo socialinius gebėjimus, pasitikėjimą savimi“ (Skirmantienė, 2013). Visgi šioje citatoje taip pat galima išvelgti, kad pirminė neformaliojo švietimo funkcija yra laisvalaikio organizavimas, tuo tarpu mokymasis yra šalutinis aspektas.

Apibendrinant, nors vaikų neformaliajame švietime daugiau dėmesio skiriama struktūruotam laisvalaikio praleidimui, šioje veiklose tobulinamos šios kompetencijos:

1. Iniciatyvumo ir kūrybiškumo
2. Specialieji gebėjimai
3. Asmeninė kompetencija (atsakomybė ir savarankiškumas, saviraiška, pasitikėjimas savimi)

Kaip tiriamas kompetencijų tobulinimas

Moksliniuose straipsniuose ir organizacijų atliekamuose tyrimuose taikomos šios tyrimų strategijos:

- besimokančiųjų apklausos su iš anksto numatytais atsakymais
- programos pabaigusią asmenų apklausos (18-35 m. asmenų klausama apie neformaliojo švietimo veiklas) su iš anksto numatytais atsakymais
- giluminiai arba pusiau struktūruoti interviu, kuriuose aptariama savanorystės patirtis ir mokymasis.
- Platesniuose tyrimuose taikoma ir kokybinė (interviu, fokus grupės), ir kiekybinė (anketavimas) prieiga. Toks tyrimo būdas padeda įvairiapusiškiau pažvelgti į tobulinamas kompetencijas, dalyvavimo veiklose vertę.

Apklausų privalumas yra jų pakartojamumas ir galimybė sekti, kaip tose pačiose veiklose skirtingais metais atsiskleidžia kompetencijų ugdymas. Kita vertus, anketos nurodo į tyrėjo ar organizacijų lūkesčius, ko šiose programose turėjo būti mokomasi. Taip pat, vertinant neformaliojo vaikų švietimo vertinimo klausimynus, įrankiuose reikėtų stiprinti mokymo(si) įsivertinimo ir kompetencijų tobulinimo aspektą. Tuo tarpu giluminiai ir/ar pusiau struktūruoti

interview leidžia labai aiškiai pamatyti, kokie išmokimai ir kokios kompetencijos atsiskleidžia dažniausiai, o kokių aspektų tyrimo dalyviai neįvardija visai. Pastarieji indikuoja, kad arba programose tam nebuvo skiriama dėmesio arba programų dalyviams šis mokymasis nėra svarbus arba nesiejamas su konkrečiais mokymosi procesais. Šis tyrimo būdas yra išsamus, tačiau imlus laikui ir ištekliams. Vis dėlto, mokymosi interviu arba fokus grupės integravimas į ugdomąsias veiklas ir jų įsivertinimą galėtų ir dar labiau tobulinti mokymosi mokyti kompetenciją, ir ugdytojams padėtų geriau suprasti, ko konkrečiai jų organizuojamuose ugdomuosiuose procesuose jauni žmonės mokosi. Vėliau tokie duomenys galėtų būti analizuojami organizacijos lygmeniu, lyginant skirtingose programose ir skirtingais metais gautus mokymosi rezultatus.

Tarptautinis lygmuo

Strateginiai dokumentai ir ateities (dabarties) kompetencijos

Keičiantis kasdienybei, tobulėjant technologijoms, randantis naujiems iššūkiams, ir Europos, ir Lietuvos dokumentuose randasi nauji kompetencijų konstruktai, sistemingai perdėliojami akcentai kitoms, tuo metu aktualesnėms, kompetencijoms. Toliau apžvelgiami strateginiai Europos Sąjungos dokumentai, iniciatyvos ir jaunimo/ugdymo/švietimo programos, kuriose braižomi prioritetai, prognozuojamos svarbiausios ateities kompetencijos ir kt. Atlikta šių dokumentų apžvalga:

- Erasmus+ programos vadovas (2021)
- Europos solidarumo korpuso programos vadovas (2021)
- Žalioji knyga dėl senėjimo. Kartų solidarumo ir tarpusavio atsakomybės puoselėjimas (2021)
- 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade (2021)
- Europos įgūdžių darbotvarkė, kuria siekiama tvaraus konkurencingumo, socialinio sąžiningumo ir atsparumo (2020)
- 2021–2027 m. skaitmeninio švietimo veiksmų planas. Švietimo ir mokymo pritaikymas prie skaitmeninio amžiaus (2020)
- Jaunimo užimtumo rėmimas. Tiltas jaunai kartai į darbo rinką (2020)
- On achieving the European Education Area by 2025 (2020)

- Youth participation strategy (2020)
- Europos žaliasis kursas (2019)
- Tarybos rekomendacija dėl visapusiško kalbų mokymo ir mokymosi (2019)
- Europos Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų (2018)
- 2019–2027 m. Europos Sąjungos jaunimo strategija (2018)

Apžvalga taip pat papildyta Europos Komisijos interneto svetainėje skelbiama informacija, susijusia su ugdymu ir konkrečiomis aptariamomis kompetencijomis ir jų plėtra.

2019–2027 m. Europos Sąjungos jaunimo strategijoje (2018) numatyti strategijos siekiai aiškiai nubrėžė jaunimo politikos kryptis, kurios nemaža dalimi yra susijusios ir su tobulinamų (tobulintinų) jaunų žmonių kompetencijų sritimis, kurios, anot dokumento autorių, turi vesti į įsidarbinamumą ir aktyvų pilietinį dalyvavimą:

- Pilietiškumas (pabrėžiant solidarumą, Europos pilietiškumą ir demokratinį dalyvavimą)
- Asmeninės ir socialinės kompetencijos (savarankiškumas, atsparumas, mokymasis mokytis, lankstumas);
- Kūrybiškumas ir kritinis mąstymas.

Jaunimo strategijoje apie ugdymą ir kompetencijų tobulinimą ar aktualumą daug nedetalizuojama, tačiau brėžiama, kad šią strategiją padeda įgyvendinti Erasmus+ ir Europos solidarumo korpuso programos. Naujuosiuose (2021) programų giduose taip pat pradedama nuo prioritetų braižymo, kurie, praėjus 3 metams nuo Europos Sąjungos jaunimo strategijos paskelbimo, jau yra kiek kitokie ir geriau atspindintys Europą ir pasaulį 2020-aisiais ištikusius pandeminius iššūkius.

Erasmus+	Europos solidarumo korpusas
1. Įtrauktis ir įvairovė	1. Įtrauktis ir įvairovė
2. Skaitmeninė transformacija	2. Aplinkosauga, darni plėtra ir klimato kaita
3. Aplinkosauga ir kova su klimato kaita	3. Skaitmeninė transformacija
4. Dalyvavimas demokratiniam gyvenime	4. Dalyvavimas demokratiniam gyvenime

	5. Apsauga, skatinimas ir parama sveikatos srityje
--	--

Pirmasis – **įtrauktis ir įvairovės** – prioritetas nukreiptas į galimybių dalyvauti programoje didinimą tiems, kurie patiria rizikas ir kalbama bendrai apie programos plėtrą į mažiau privilegijuotas grupes. Detaliau analizuojant šį prioritetą, galime jame išvelgti dėmesį socialinės kompetencijos (buvimo su kitais ir kitokiais), tolerancijos, pilietiškumo ugdymui. Visgi tiesiogiai apie jaunų žmonių kompetencijų stiprinimą čia nekalbama.

Tuo tarpu skaitmeninės transformacijos prioritete labai aiški ugdymo kryptis. Pandemija ir dėl jos atsiradęs priverstinis poreikis ženkliai daugiau naudotis technologijomis išryškino **skaitmeninės kompetencijos** būtinumą ne tik tose srityse, kurios tiesiogiai susijusios su technologijomis, bet ir daugelyje kitų gyvenimo sričių: “Krizė parodė, kad XXI-ajame amžiuje skaitmeninis švietimas yra ne antraeilis klausimas, o pagrindinė mokymosi, mokymo ir vertinimo dalis. Visi švietimo sistemos dalyviai turi strategiškai apsvarstyti, kaip būtų galima integruoti skaitmenines technologijas į švietimą ir mokymą.” (Europos Komisija, 2020). Erasmus+ programos vadove nurodoma, kad artimiausiais metais bus siekiama užtikrinti skaitmeninius įgūdžius kuo platesnei visuomenės daliai: „pabrėžiame padidėjusį poreikį panaudoti skaitmeninių technologijų galimybes mokant ir mokantis ir užtikrinti skaitmeninių įgūdžių tobulinimą visiems.“ (Erasmus+ programos vadovas, 2021) Erasmus+ programos vadove taip pat referuojama į 2021–2027 m. skaitmeninio švietimo veiksmų planą (2020), kuriame ugdymo turinys tikslinamas:

- pagrindinių skaitmeninių įgūdžių ir kompetencijų tobulinimas nuo mažens:
 - skaitmeninis raštingumas, įskaitant kovą su dezinformacija
 - kompiuterinis švietimas
 - geros žinios ir supratimas apie daug duomenų reikalaujančias technologijas, tokias kaip dirbtinis intelektas
- pažangūs skaitmeniniai įgūdžiai, kurie sukurs daugiau skaitmeninių technologijų specialistų ir užtikrins, kad merginos ir jaunos moterys būtų vienodai atstovaujamos skaitmeninėse studijose ir karjeroje.

Dar daugiau tikslumo, kaip rekomenduojama ugdyti skaitmeninę kompetenciją ir iš ko ji susideda, suteikia skaitmeninės kompetencijos sistema (Digital Competence Framework): 1) Informacija ir duomenų raštingumas; 2) Komunikacija ir bendradarbiavimas; 3) Skaitmeninio turinio kūrimas; 4) Saugumas; 5) Problemų sprendimas. Kompetencijos dalių apibrėžimas

nurodo į skaitmeninių kompetencijų integravimą(si) į kitas bendrąsias kompetencijas. Šios skaitmeninės kompetencijos sudedamosios dalys yra perkeltos į Lietuvoje kuriamą Informatikos ugdymo bendrosios programos projektą (2020).

Kitas Erasmus+ ir Europos solidarumo korpuso programos prioritetas – **aplinkosauga ir darni plėtra** – vadinamas pagrindiniu Europos dabarties ir ateities prioritetu. Programose artimiausiais metais planuojama prioritetą suteikti projektams, kurie per ugdymą, mokymą, jaunimo ir sporto veiklas sieks elgesio pokyčių ir supratimo apie tvarumą, vartojimo įpročius ir gyvenimo būdą. Europos Komisija 2019-aisiais metais parengtame Europos žaliajame kurse įsipareigojo “parengti Europos kompetencijos sistemą, padėsiančią plėtoti ir vertinti su klimato kaita ir darniu vystymusi susijusias žinias, įgūdžius ir požiūrį” (Europos žaliasis kursas, 2019). Kol kas šios kompetencijos sistema nėra parengta, tačiau klausimų dėl darnios plėtros svarbos nekyla, juolab, kad Europos įgūdžių darbotvarkėje žalioji pertvarka įvardijama kaip Europos augimo strategija. Taigi tikėtina, artimiausiais metais šių kompetencijų ugdymą sutiksime ir jaunimo programų tiksluose, ir įgyvendinimo rezultatuose.

Dalyvavimas demokratiame gyvenime (pilietiškumo, socialinės kompetencijos ugdymo) tarptautinėse programose yra jau seniai. Čia akcentuojamas Europos Sąjungos klausimų išmanymas ir priklausymo jausmo stiprinimas bei bendrų vertybių (įvairovė, demokratija ir kt.) plėtra. Jaunimo dalyvavimo strategijoje (2020) taip pat ypatingas dėmesys yra skiriamas neformaliojo ugdymo vaidmeniui skatinant jaunų žmonių dalyvavimą: „Neformalusis ugdymas, kuris yra programų¹³ centre, yra svarbi jaunimo pilietiškumo ugdymo ir demokratinės kultūros kompetencijų tobulinimo priemonė. Pagal neformaliojo ugdymo tradiciją suprantama, kad jaunimas apie dalyvavimą sužino praktiškai pritaikydamas. Todėl svarbus bet kurio projekto, kuriuo siekiama skatinti jaunimo dalyvavimą demokratiame gyvenime, elementas yra suteikti jauniems žmonėms galimybę ugdyti **kritines pilietiškumo kompetencijas** ir kritiškai bei aktyviai jas pritaikyti savo realybėje“ (Jaunimo dalyvavimo strategija, 2020)

Apsauga, skatinimas ir parama sveikatos srityje – prioritetas, kuris pasirodo tik Europos solidarumo korpuso programoje, siejamas su savanorių dalyvavimu COVID-19 pandemijos suvaldyme bei sveikos gyvensenos idėjų plėtra. Toks prioritetas signalizuoja, kad ateities mokymosi rezultatuose dažniau pasirodys (turėtų pasirodyti) su sveikata susijusios kompetencijos, kurios gali būti siejamos su Mokymosi visą gyvenimą asmenine, socialine ir

¹³ Erasmus+ ir Europos solidarumo korpuso programos

mokymosi mokytis kompetencijų sritimi. Taip pat savanorių aktyvesnis įsitraukimas į visai Europai svarbius procesus vertintinas kaip pilietiškumo ugdymo galimybė.

Europos įgūdžių darbotvarkėje (2020) išskirtinai daug dėmesio skiriama **profesinėms kompetencijoms ir galimybių persikvalifikuoti**, įgyti papildomų, darbo rinkai tuo metu aktualių įgūdžių. Jaunimo politikos srityje svarbų vaidmenį šiuo klausimu vaidina pameistrystės programos ir papildomo mokymosi veiklos, nukreiptos į konkrečius profesinius gebėjimus ir prisidedančios prie jau minėtų žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos. Be profesinių įgūdžių dokumente „Jaunimo užimtumo rėmimas. Tiltas jaunai kartai į darbo rinką“ (2020) taip pat galima atpažinti mokymosi mokytis, atsakomybės, lankstumo ir kitų asmeninių-socialinių kompetencijų ugdymo poreikį.

Kitos Europos įgūdžių darbotvarkėje akcentuojamos kompetencijos ir jų sritys, kurios jau yra apibrėžtos ir MVG strategijoje:

- Gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos įgūdžiai
- Verslumas
- Universalieji įgūdžiai, pvz., bendradarbiavimo, kritinio mąstymo ir kūrybiško problemų sprendimo įgūdžiai
- Gyvenimo įgūdžiai (pagal aprašymą – socialiniai įgūdžiai ir pilietiškumas (bendruomeniškumas))

Apibendrinant strateginiuose dokumentuose ir pagrindinių Europos Sąjungos (jaunimo) ugdymo programų tikslus ir kryptis, svarbiausiomis yra (turėtų tapti) šios kompetencijos ir jų tobulinimas per neformaliojo ugdymo ir darbo su jaunimu veiklas:

„Žaliosios“ – darnios plėtros, aplinkosaugos kompetencijos	
Skaitmeninės – raštingumas, turinio kūrimas, saugumas, komunikacija	
Pilietiškumo (socialinės) kompetencijos	
Profesinės kompetencijos	
Universalieji įgūdžiai – kritinis mąstymas, kūrybiškumas	Gyvenimo įgūdžiai – asmeninės ir socialinės kompetencijos (įskaitant sveikatą)
Gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos įgūdžiai	Verslumo įgūdžiai

Erasmus+ programos dalyvių mokymosi rezultatų apžvalga

Darbo su jaunimu ataskaitoje (2014), kurioje apžvelgiami jau atlikti kitų mokslininkų darbai, nurodoma, kad darbe su jaunimu rezultatas yra tobulinami įgūdžiai ir kompetencijos, stiprinamas tinkliškumas ir socialinis kapitalas bei elgesio pokyčiai. Vertinant apžvelgtų tyrimų tipus, tokie teiginiai nors ir teisingi, tačiau yra per daug pagrįsti teorinėmis išvalgomis, o ne empiriniais tyrimais. Apie tai, kokias kompetencijas pavyksta išugdyti tarptautinėse jaunimo programose, daugiausiai sistemiškų empirinių tyrimų atlieka RAY tinklas, kurio tikslas yra analizuoti Europos jaunimo programas (Erasmus+ ir Europos solidarumo korpuso) ir jų poveikį. Naujausioje paskelbtoje tyrimo ataskaitoje (Boehler ir kt., 2019) panaudota 2017/2018 metais surinktų programos Erasmus+ Veiklaus jaunimo dalies projektų dalyvių ataskaitų medžiaga. Viena iš tyrimo dalių yra susijusi su dalyvių kompetencijų tobulinimu. Tyrimo autoriai atskirai pristato dalyvių įgytas žinias, įgūdžius (dalyvių savęs vertinimas) ir nuostatų pasikeitimus (grupių vadovų vertinimas stebint). Siekiant išgryninti, kurių kompetencijų ugdymui tarptautinėse mobilumo mokymosi tikslais programose skiriama daugiausiai dėmesio (kur pasiekiami ženkliausi mokymosi rezultatai), tyrimo įrankyje naudoti teiginiai buvo sugrupuoti pagal prasmę į kompetencijų sritis.

Kompetencijų sritis - socialinės kompetencijos			
Kompetencijos sudėtinė dalis	Išmokimas (sužinojau apie...; išmokau geriau...; pastebėtas pokytis)	Tobulinama jaunimo mainuose	Tobulinama Europos savanoriškoje tarnyboje
Žinios	kultūrinė įvairovė	73,7%	79,9%
Įgūdžiai	sutarti su žmonėmis iš skirtingų kultūrinių aplinkų	96,10%	93,50%
	bendradarbiauti komandoje	95,30%	88,90%
	išsiskyrus nuomonėms susitarti dėl bendrų sprendimų	90,50%	83,40%
Nuostatos	labiau vertina kultūrų įvairovę	98%	99%

Erasmus+ programoje (jaunimo mainų ir Europos savanoriškos tarnybos projektuose) labiausiai tobulinamos socialinės kompetencijos. Šiuo aspektu tarptautinė programa mažai skiriasi nuo Lietuvoje įgyvendinamų jaunimo neformaliojo ugdymo programų, visgi Erasmus+ metu didelis dėmesys skiriamas tarpkultūriškumui ir buvimui kultūrinėje įvairovėje. Šio aspekto nacionalinėse programose nėra, nors išplėtus tarpkultūriškumo supratimą iki buvimo su kitais ir kitokiais, būtų galima šią kompetenciją taip pat ugdyti.

Kompetencijų sritis - komunikavimas			
Kompetencijos sudėtinė dalis	Išmokimas (sužinojau apie...; išmokau geriau...; pastebėtas pokytis)	Tobulinama jaunimo mainuose	Tobulinama Europos savanoriškoje tarnyboje
Žinios	-		
Įgūdžiai	bendrauti su žmonėmis, kurie kalba kita kalba	96,20%	96,50%
	diskusijose įtikinamai pasakyti, ką galvoju	87,70%	81,80%
Nuostatos	-		

Komunikavimo kompetencija Erasmus+ programoje yra praktinio pobūdžio, apie ją tyrimo įrankyje neklausiama nei prie žinių, nei prie vertybinių nuostatų. Beveik visi dalyvavusieji teigė, kad dalyvavimas projekte prisidėjo prie jų gebėjimo bendrauti užsienio kalba tobulinimo.

Kompetencijų sritis – mokymasis mokytis			
Kompetencijos sudėtinė dalis	Išmokimas (sužinojau apie...; išmokau geriau...; pastebėtas pokytis)	Tobulinama jaunimo mainuose	Tobulinama Europos savanoriškoje tarnyboje
Žinios	Asmeninis tobulėjimas	48,3%	62,9%
	Neformalusis ugdymas/mokymasis ir savaiminis mokymasis	42,0%	56,3%
	Ugdymas, rengimas (training), mokymasis	34,0%	44,8%
	Darbas, profesinis tobulėjimas	15,0%	25,9%
Įgūdžiai	mokytis arba mokytis patiriant džiaugsmą	85,00%	79,30%
	identifikuoti profesinio ir asmeninio tobulėjimo galimybes	82,80%	87,80%

	planuoti ir savarankiškai įgyvendinti mokymosi planą	70,90%	78,00%
Nuostatos	Geriau žino savo stipriąsias ir silpnąsias savybes	96,7%	98,1%
	Planuoja įsitraukti į tolimesnį mokymąsi	93,1%	95,3%
	Turi aiškesnę profesinės karjeros kryptį ir tikslus	80,7%	94,5%

Mokymosi mokyti kompetencijų srityje vertybinės nuostatos reiškiasi stipriai nei įgūdžių tobulinimas ar žinių įgijimas, visgi tam įtakos gali turėti tai, kad nuostatų pasikeitimą vertino ne patys jauni žmonės, o projektų lyderiai, kurie gali būti suinteresuoti pastebėti tai, ką nori pastebėti, todėl vertinimai gali būti pozityvesni nei būtų tuo atveju, jeigu savo pasikeitimus vertintų jauni žmonės. Vis dėlto mokymosi mokyti kompetencija yra stipriai išreikšta įgūdžių, taigi praktiniu aspektu. Čia nerandame refleksijos gebėjimo ugdymo, kuris yra stipriai išreikštas jaunimo neformaliajame ugdyme Lietuvoje.

Kompetencijų sritis - pilietiškumas			
Kompetencijos sudėtinė dalis	Išmokimas (sužinojau apie...; išmokau geriau...; pastebėtas pokytis)	Tobulinama jaunimo mainuose	Tobulinama Europos savanoriškoje tarnyboje
Žinios	Diskriminacija ir nediskriminavimas	41,4%	44,9%
	Solidarumas su žmonėmis, kurie patiria sunkumus	33,3%	46,2%
	Socialinę atskirtį patiriančių žmonių įtraukimas	32,7%	44,8%
	Europos klausimai	37,5%	32,2%
	Žmogaus teisės ir fundamentinės teisės	37,1%	30,4%
	Aktyvus pilietiškumas ir dalyvavimas pilietinėje visuomenėje	25,8%	28,1%
	Demokratija	23,8%	18,2%
	Nacionalinė ir/ar Europos politika	21,6%	27,4%

	Nesmurtavimas	20,3%	17,9%
	Europos Sąjungos politika ir struktūros	18,7%	19,2%
	Jaunimo politikos vystymas	11,5%	12,2%
Įgūdžiai	pasiekti tai, kas svarbu bendruomenei arba visuomenei	87,40%	83,90%
	rimtai diskutuoti apie politinius klausimus	59,50%	50,40%
Vertybinės nuostatos	Labiau jaučiasi europiečiais	90,40%	91,50%
	Labiau domisi galimybe prisidėti prie jaunimo politikos plėtojimo	84,70%	80,60%

Pilietiškumas yra kompetencija, kuri Erasmus+ programoje yra labai stipriai išreikšta žinių lygmenyje. Lietuvoje jaunimo neformaliojo ugdymo programose dažniau atsiskleidžia kaip bendruomeniškumas, kuris daugiau laikytinas vertybine nuostata. Pilietiškumas kaip bendroji kompetencija Bendrosiose programose dėmesio sulaukė tik pastaraisiais metais, anksčiau (2008-2011), kaip ir užsienio kalbų, matematinėje bei skaitmeninėje kompetencijose galima daryti prielaidą, kad gali būti dažniau suprantama kaip specialioji / dalykinė kompetencija, atsižvelgiant į tai, kad mokyklose mokoma pilietiškumo pagrindų.

Pilietiškumas ir Europos pilietiškumas kaip Europos Sąjungos prioritetai visuomet tam tikru lygmeniu atsispindi jaunimo srities projektuose. Taip pat faktas, kad į tyrimo įrankį traukta tiek daug klausimų apie su pilietiškumu susijusiomis žiniomis, patvirtina šios srities svarbą. Visgi, lyginant su anksčiau aptartomis kompetencijų sritimis, žinios pilietiškumo srityje projektuose stiprinamos gana silpnai, nors svarbiu pasiekimu vertėtų įvardyti rezultatą vertybinių nuostatų srityje, kad projektų dalyviai jaučiasi labiau europiečiais. Tai dera su ES strateginiais siekiais.

Kitos kompetencijų sritys, atsispindėjusios tyrime, buvo išreikštos gerokai silpniau nei jau aptartosios. Visgi svarbu paminėti, kad jaunimo mainų ir EVS projektų metu jauni žmonės daug mokėsi apie darbą su jaunimu ir 93% jaunimo mainų dalyvių ir 89,2% buvusių savanorių planuoja įgyvendinti veiklas ar projektus su projekto metu sutiktais žmonėmis.

Kompetencijų sritis	Kompetencijos sudėtinė dalis	Išmokimas (sužinojau apie...; išmokau geriau...; pastebėtas pokytis)	Tobulinama jaunimo mainuose	Tobulinama Europos savanoriškoje tarnyboje
---------------------	------------------------------	--	-----------------------------	--

Verslumas ir iniciatyvumas	Žinios	Verslumas, iniciatyvumas	20,7%	29,1%
	Įgūdžiai	vystyti idėją ir ją praktiškai įgyvendinti	86,50%	82,10%
	Nuostatos	Planuoja įgyvendinti veiklas ar projektus su šiame projekte sutiktais žmonėmis	93,0%	89,2%
Kultūrinis sąmoningumas ir raiška	Žinios	-		
	Įgūdžiai	kūrybiškai ar artistišškai išreikšti	84,30%	74,40%
	Nuostatos	-		
Matematinė kompetencija	Žinios	-		
	Įgūdžiai	logiškai mąstyti ir daryti išvadas	78,30%	75,20%
	Nuostatos	-		
Skaitmeninis raštingumas	Žinios	Medijos and IKT	18,8%	21,6%
	Įgūdžiai	savarankiškai kurti media turinį (spausdintą, audiovizualinį, elektroninį)	65,70%	61,60%
		naudotis išmaniuoju telefonu, planšete, kompiuteriu, internetu ir kt.	52,30%	48,50%
	Nuostatos	-		
Specialiosios darbo su jaunimu kompetencijos	Žinios	Jaunimas, darbas su jaunimu	51,1%	58,7%
		Projektų rengimas ir valdymas	22,2%	32,8%
	Įgūdžiai	-		
	Nuostatos	-		
Kitos kompetencijos	Žinios	Sveikata	21,9%	22,8%
		Aplinkosauga	22,3%	25,5%
		Darni plėtra	17,5%	17,9%

	Nuostatos	Tikėjimas, kad išaugo galimybė susirasti darbą	78,9%	94,4%
		Labiau savimi pasitiki	97,2%	98,2%
		Planuoja vykti į užsienį studijuoti, dirbti, atlikti praktiką ar gyventi	92,0%	94,5%

Tarptautinėse programose tobulinamos kompetencijos papildo nacionaliniu lygiu įgyvendinamų programų rezultatus: padeda jauniems žmonėms stiprinti jau turimas, nacionalinėse programose įgytas kompetencijas arba padeda įgyti naujų, kurios nacionalinėse programose nėra ugdomos. Vis dėlto Erasmus+ programoje susiduriama su panašia problema kaip ir nacionalinėse programose: nors ir įvardijamos ir bandomos matuoti, skaitmeninė ir matematinė kompetencijos ugdomos labai silpnai. Galima prognozuoti, kad keičiantis Erasmus+ ir Europos solidarumo korpuso programų prioritetams ir daugiau akcentuojant skaitmeninį ugdymą ir jo integralią svarbą bei dirbantiesiems su jaunimu privalomą tvarka (dėl COVID-19 pandemijos) įgijus daugiau skaitmeninių kompetencijų, į projektinę veiklą bus efektyviau ir tikslingiau integruojamos išmaniosios ir skaitmeninės technologijos, ko rezultate galima tikėtis ir stipresnio jaunų žmonių skaitmeninių kompetencijų tobulinimo.

Galima daryti prielaidą, kad artimiausiuose tyrimuose pasirodys daugiau klausimų, susijusių su skaitmeninių kompetencijų tobulinimu, neabejotinai aplinkosauga ir darni plėtra išlips iš kategorijos „kita“ ir taps akcentuojama kompetencijų sritimi. Programos vadove nurodoma, kad „programa taps esminiu instrumentu, padėsiančiu kurti žinias, įgūdžius ir nuostatas apie klimato kaitą ir darnią plėtrą Europos Sąjungoje ir už jos ribų.“ (Erasmus+ programos vadovas, 2021). Didelis pasikeitimas neišvengiamas dalyvavimo demokratiame gyvenime (įskaitant Europos pilietiškumą) svarboje, ši tema Erasmus+ programoje yra prioritetinė jau ilgą laiką, tai atsispindi ir atliekamų tyrimų rezultatuose.

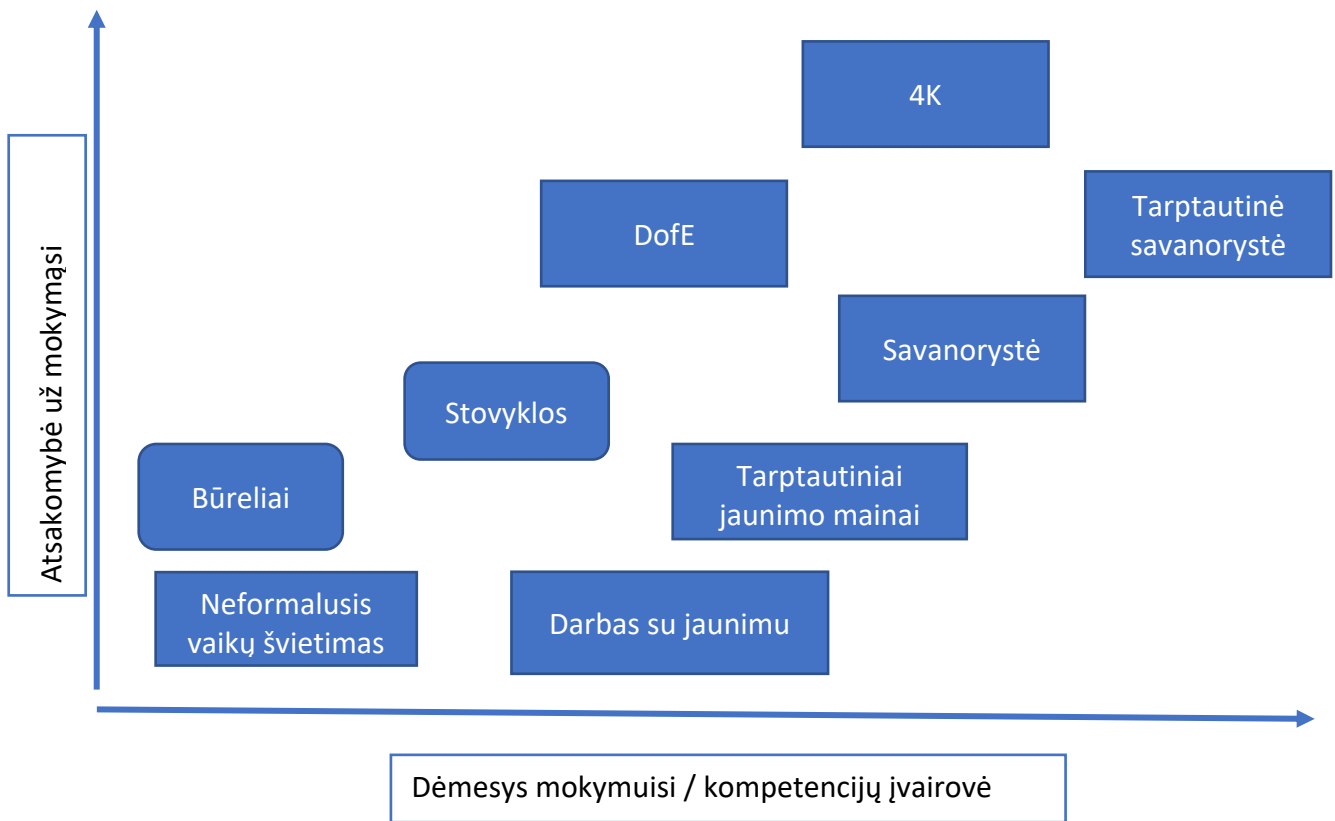
Lietuvoje veikiančių kompetencijų ugdymo sistemų bendradarbiavimas

Neformaliojo ugdymo įgyvendinimas vyksta skirtingose veiklose ir programose, kurios yra priskiriamos jaunimo politikos (socialinės politikos) ir švietimo politikos laukams. Skiriantis veiklą pobūdžiui ir reglamentavimui, deklaruojami tikslai, kurių siekiama šiomis veiklomis, yra panašūs – prisidėjimas prie visapusiško jauno asmens ugdymo. Jaunimo

neformalusis ugdymas, įgyvendinamas per darbo su jaunimu veiklas, labiausiai stiprina socialines (buvimo su kitais, buvimo grupėje), asmenines (pasitikėjimo savimi) bei komunikacines (bendravimo) kompetencijas. Jaunimo neformalusis ugdymas, vykstantis per savanorišką veiklą, taip pat prisideda prie šių kompetencijų ugdymo, tačiau socialinėje kompetencijoje daugiau dėmesio sulaukia pilietiškumo ir bendruomeniškumo kompetencijos. Taip pat savanoriškoje veikloje stiprinamas savarankiškumas ir mokėjimas mokytis. Šių bendrųjų kompetencijų ugdymas sietinas su savanoriškos veiklos ir palydėjimo jos metu specifika. Neformaliojo vaikų švietimo veiklose labiausiai stiprinamos specialiosios kompetencijos, taip pat asmeninės kompetencijos (saviraiška), kūrybiškumas. Pastarosios kompetencijos stipri raiška sietina su meninio pobūdžio veiklomis. Negalima atmesti, kad esama veiklų ir ugdytojų, kurie geba ir NVŠ veiklose ugdyti bendrąsias kompetencijas, tačiau šiuo metu paskelbtais tyrimais tai nėra įrodyta. Nepaisant to, kad NVŠ koncepcijoje deklaruojamas bendrųjų kompetencijų ugdymas, jis nėra matuojamas. Nors darbo su jaunimu veiklos (įprastai žemo slenksčio) ir vaikų neformaliojo švietimo veiklos yra orientuotos į skirtingas vaikų/jaunų žmonių grupes, remiantis esamais tyrimais ir jų duomenimis, akivaizdu, kad siekiant visapusiško asmenybės ugdymo, šios veiklos turi būti derinamos arba NVŠ veiklose ženkliai stiprinamas mokymosi (ir mokymosi mokytis) aspektas. Tiesa, mokymosi mokytis kompetenciją eliminuojant iš Bendrųjų programų kompetencijų, yra siunčiama priešinga žinutė.

Įsitraukimas į skirtingas neformaliojo ugdymo/švietimo veiklas negali būti suprantamas kaip linijinis procesas dėl programų ir veiklų įvairovės, jų tikslų ir tikslinių grupių. Visgi programos ir pagrindinės veiklas palyginus pagal dėmesį mokymuisi ir įgyjamų (ir suprantamų) kompetencijų stiprumą bei veiklų išankstinį suplanavimą (jaunas žmogus – dalyvis vs. jaunas žmogus – veiklos kūrėjas), gauname schemą, kuri sufleruoja, kaip tobulėdamas jaunas žmogus galėtų judėti per veiklas. Čia taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad vaikų neformaliojo švietimo ir darbo su jaunimu veiklos veikiausiai turėtų būti vykdomos lygiagrečiai, nes suteikia itin skirtingas kompetencijas – darbe su jaunimu mokomasi būti grupėje, skiriamas dėmesys pasitikėjimui savimi ir bendravimo kompetencijoms, tuo tarpu vaikų neformaliojo švietimo veiklose susiduriame su specialiaisiais gebėjimais bei laisvalaikio veikla. Kitokios veiklos ir kitoks mokymasis vyksta judant ir vertikaliajais žingsniais – pradedant nuo ugdytojo suplanuotų ir organizuojamų veiklų ir judant prie paties jauno žmogaus konstruojamo mokymosi, taigi didėjančio sąmoningumo ir atsakomybės. Šiose programose (4K, DofE, savanoriškoje veikloje) itin aukštas mokėjimo mokytis kompetencijos tobulinimas, nes palydimas jaunas žmogus tampa savo mokymosi šeimininku. Visgi dėl 4K modelio

įgyvendinimo kol kas daromos tik prielaidos, koki mokymosi poveikį ši programa gali turėti dalyvių kompetencijų tobulinimui, nes praktiškai modelis dar nėra įgyvendinamas ir empirinių duomenų apie mokymąsi jos metu kol kas neturime.

Kitas būdas vertinti programas ir numatyti galimus mokymosi jose rezultatus, yra lyginant, kuriose programose galima ugdyti konkrečias kompetencijas. Sudarant lentelę remiamasi programų aprašais ir/arba paskelbtais tyrimais.¹⁴ Lentelėje neatsispindi deklaratyvaus pobūdžio programose ugdomų kompetencijų sąrašai (JST apraše išvardytos mokymosi visą gyvenimą bendrosios kompetencijos ir NVŠ finansavimo sąlygose išvardytos bendrųjų programų bendrosios kompetencijos)

	JNU	JST	DofE	4K	NVŠ	Erasmus+ ¹⁵
Socialinės kompetencijos (santykio užmezgimas, buvimas su kitais)	x	x	x	x		x
Pilietiškumas		x		x		x

¹⁴ DofE aprašas neegzistuoja, apie 4K programos įgyvendinimą empirinių duomenų kol kas nėra.

¹⁵ Kadangi tarptautinė savanorystė buvo perkelta į Europos Solidarumo korpusą po naujausio RAY tinklo tyrimo apie Erasmus+ programą, vadovaujama tik šiuo tyrimu.

Komunikavimas	x	x		x		x
Mokėjimas mokytis (refleksija)	x	x	x	x		x
Asmeninės kompetencijos (pasitikėjimas savimi, asmeninis tobulėjimas, savarankiškumas)	x	x		x	x	x
Emocinis raštingumas	x					
Sveika gyvensena			x			
Iniciatyvumas	x	x		x	x	x
Saviraiška (kūrybinė raiška)		x			x	x
Kūrybiškumas		x			x	
Specialieji/dalykiniai gebėjimai ar žinios			x		x	x
Bendravimas užsienio kalba			x			x

Lyginant programose ir veiklose ugdomas kompetencijas su Nacionalinės jaunimo politikos 2021 metų veiksmų plane numatytu tikslu „ugdyti sąmoningą, pilietišką, patriotišką, brandžią, kultūringą ir kūrybingą jauno žmogaus, gebančio būti aktyvia įvairialypės visuomenės dalimi, asmenybę“, atpažįstame, kad nemaža dalis šių savybių ar kompetencijų jau yra ugdomos įgyvendinamose programose. Visgi Lietuvoje įgyvendinamose programose skaitmeninės kompetencijos tobulinimas atsispindi tik darbo su jaunimu veiklose (jaunimo neformalusis ugdymas) bei savanorystėje, o matematinė ar technologinė kompetencijos nėra tobulinamos. Galima spėlioti, kodėl taip yra ir ar plėtojant išmanųjį darbą su jaunimu bei naudojant daugiau nuotolinių veiklų formatų, toliau sistemingai prioretizuojant STEAM ugdymą šios kompetencijos (kompetencijų sritys) gaus daugiau ugdytojų ir besimokančiųjų dėmesio.¹⁶ Taip pat menkas dėmesys skiriamas darnios plėtros ar aplinkosaugos temoms, kurios yra itin stipriai akcentuojamos tarptautiniuose dokumentuose, mažiau atliepiamos nacionaliniu lygiu, o atliktuose tyrimuose visiškai nepasirodo. Šių temų iškėlimas į Erasmus+ ir Europos Solidarumo korpuso prioritetus gali prisidėti prie šių kompetencijų tobulinimo,

¹⁶ Didžiausias STEAM tipo mokymosi tiekėjas Lietuvoje – Robotikos akademija savo vykdomų programų metu tobulinamų kompetencijų tyrimų viešai neskelbia, straipsniuose spaudoje deklaruoja, kad „Vaikai pirmiausia lavina motorikos įgūdžius, išmoksta dirbti komandoje, nes įprastai vaikai kuria poromis. Taip pat robotikos būrelių lankytojai mokosi programavimo, lavina algoritminį mąstymą, įvairius konstrukcinius įgūdžius, taip pat praplečia akiratį, nes kiekviena pamoka turi savo temą. Kaskart vaikai išgirsta ką nors naujo apie pasaulį“ (<https://www.ve.lt/naujienos/visuomene/svietimas/robotikos-akademijos-bureliai-cia-atsiskleidzia-genijai-1496578/>)

tačiau tam, kad būtų pasiekti ženklūs pokyčiai, darnios plėtros temas ir su jomis susijusias kompetencijas vertėtų daugiau akcentuoti ir nacionalinėse programose. Tikėtina, kad šios kompetencijos yra tam tikru lygmeniu jau ugdomos, tačiau tyrimų nebuvimas, tikslus nepaklausimas apie aplinkosaugą ar darnų vystymąsi, neleidžia pamatyti, kokia yra tikroji situacija, o vadovautis tik deklaratyviais dokumentais yra žalinga.

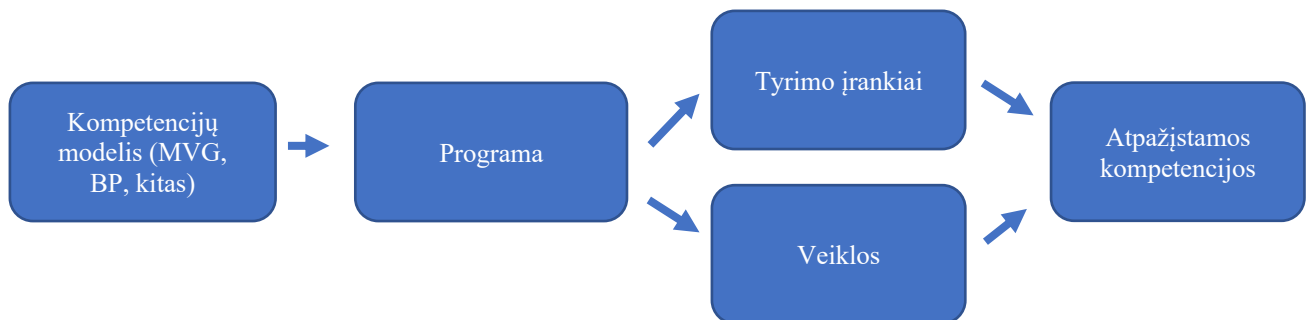
Rekomendacijos

- Pasirinkus vieną bendrųjų Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų modelį ar Bendrosiose programose taikomą kompetencijų modelį, jį diversifikuoti pagal programos tikslus, vengti tiesioginio perkėlimo, pavyzdžiui, iš EK rekomendacijos į programos aprašymą. Rekomenduojama nurodyti, kurių kompetencijų ugdymui yra skiriamas pagrindinis dėmesys, o kurios kompetencijos gali būti tobulinamos, priklausomai nuo veiklų specifikos. Taip pat svarbu pažymėti, kad tai nėra baigtinis sąrašas to, ko galima išmokti veiklų metu ir už jų (savaiminis mokymasis). Atviras ir aiškus kompetencijų įvardijimas taip pat galėtų padėti besimokantiešiems daryti informuotus sprendimus, kurias programas pasirinkti.¹⁷
- Atsižvelgiant į neformaliojo ugdymo principus, svarbu yra užtikrinti laisvę programų įgyvendintojams pritaikyti veiklas prie besimokančiųjų poreikių ir leisti besimokantiešiems patiems įsivardyti, ką jie išmoksta konkrečioje veikloje. Tai ypač svarbu ir tiriant, kokius mokymosi rezultatus pavyko pasiekti, tad vertėtų neapsiriboti apklausomis su iš anksto numatytais atsakymais. Šios apklausos gali padėti sužinoti platesnį vaizdą, įtraukiant daugiau respondentų.
- Siekiant stiprinti neformaliojo ugdymo metu įgytų kompetencijų atpažinimą, į ugdomąsias veiklas rekomenduojama įtraukti mokymosi interviu arba fokus grupių interviu. Šių mokymosi įsivertinimo ir tiriamųjų veiklų integravimas į ugdomąsias veiklas ir jų įsivertinimą galėtų ir dar labiau tobulinti mokymosi mokytis kompetenciją, ir ugdytojams padėtų geriau suprasti, ko konkrečiai jų organizuojamuose ugdomuosiuose procesuose jauni žmonės mokosi. Vėliau tokie duomenys galėtų būti analizuojami organizacijos lygmeniu, lyginami skirtingose programose ir skirtingais

¹⁷ Visgi kvestionuotina, ar paaugliams žinojimas, ką galima išmokti konkrečiose programose, būtų esmine priežastimi prie šių veiklų jungtis. 2015-2020m. atlikto kokybinio tyrimo metu (tyrimas nepublikuotas), išryškėjo, kad į neformaliojo ugdymo veiklas jauni žmonės jungiasi dėl draugų, laisvalaikio praleidimo ir tik ženkliai vėliau pradeda sąmoningai mokytis.

metais gauti mokymosi rezultatai. Mokymosi mokytis aspektas itin silpnai atsiskleidžia neformaliojo vaikų švietimo programose (o jeigu bus integruotas bendrųjų programų kompetencijų modelis, mokymasis mokytis pranyks visai, paliekant tik pažinimo kompetenciją), todėl čia būtų prasmingas bendradarbiavimas su jaunimo neformaliojo ugdymo organizacijomis, keičiantis gerosiomis patirtimis.

- Plėsti jaunimo neformaliojo ugdymo tyrimus, stiprinant mokymosi aspekto analizę. Šiuo metu duomenų apie mokymosi darbo su jaunimu veiklose rezultatus stinga. Tai galima aiškinti faktu, kad darbas su jaunimu pirmiausia yra socialinio darbo dalis, su jaunimu dirbantys asmenys neatpažįsta savęs kaip ugdytojų, todėl mokymosi dimensija yra neatliepiama.
- Kompetencijų ugdymo kaitos kryptys Lietuvoje šiek tiek atsilieka nuo Europoje gvildenamų temų ir prioritetų. Skaitmeninės, darnios plėtros, matematinės, technologijų, daugiakalbiškumo, kompetencijos vis dar nepripažįstamos kaip horizontaliosios, per įvairias veiklas galimos ugdyti kompetencijos, taigi stokoja platesnio ugdytojų bei organizacijų dėmesio ir supratimo, kad gali būti integruojamos. Dėl programose taikomų pasirinktų kompetencijų modelių, atitinkamai planuojamos veiklos, kuriose taip pat dažnai orientuojamasi į tai, kas yra užfiksuota, sufleruojama finansavimo programai parinkto kompetencijų modelio ar sąrašo.

- Lietuvoje vis dar gajus dalykinis mokymas, nuo kurio perėjimas prie integruoto vyksta palaipsniui ir labai mažais žingsniais. Tam tikrų kompetencijų ar jų grupių perkėlimas iš dalykinių į bendrąsias (taigi visuose dalykuose ugdomas) kompetencijas rodo augančią jų svarbą ir integralumą. Tiesa, tai kol kas nevyksta su tiksliais mokslams priskiriamomis kompetencijomis. Matematinė, technologinė, skaitmeninė kompetencijos nėra įtrauktos į bendrųjų kompetencijų modelius, taip pat yra silpnai ugdomos veikiančiose neformaliojo ugdymo programose. Visgi jų svarba jau yra

nekvestionuotina, akcentuojama daugelyje Europos dokumentų ir perkelta į Erasmus+ bei Europos solidarumo korpuso programas.

- Stiprinti horizontalų „žaliųjų“ kompetencijų, darnios plėtros, skaitmeninių, matematinių, verslumo (iniciatyvumo) kompetencijų ir temų integravimą kasdienėje darbo su jaunimu, neformaliojo ugdymo veikloje, tačiau daryti tai subalansuotai, nesutelkti dėmesio tik į jas, išlaikyti dėmesį socialinių ir asmeninių gebėjimų, savarankiškumo ugdymui, kurie programomis ir veiklomis ugdomi šiuo metu.

Naudota literatūra

4K (aš kuriu, aš keičiu, aš su kitais, aš kitiems) modelio aprašas (2020)

Bendrujų programų atnaujinimo gairės (2019).

Bileišis ir kt. (2017). *Neformaliojo švietimo patirčių įtaka asmens gerovei: sutrumpinta tyrimo ataskaita*. Prieiga internete

http://lvjc.lt/media/files/NVŠ_patirčių_įtaka_asmens_gerovei.pdf [žiūrėta 2021 03 15]

Boehler, J., ir kt. (2019). Exploring Erasmus+ Youth in Action. Effects and outcomes of the ERASMUS+ Youth in Action Programme from the perspective of project participants and project leaders. Prieiga internete https://www.researchyouth.net/wp-content/uploads/2020/04/RAY-MON_Data-Report-20172018_20190922.pdf [žiūrėta 2021 03

15]

Buzaitytė-Kašalynienė, J., Bogdzievič, J. (2021). *Jaunimo savanoriškos tarnybos poveikio buvusių savanorių studijoms tyrimo ataskaita*.

Digital Competence Framework, prieiga internete <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework> [žiūrėta 2021 03 11]

Dunne, A. ir kt. (2014). Working with young people: the value of youth work in the European Union. Prieiga internete https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/study/youth-work-report_en.pdf [žiūrėta 2021 04 19]

Erasmus+ programos vadovas (2021). Prieiga internete https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/programme-guide/part-a_en [žiūrėta 2021 03

13]

2019–2027 m. Europos Sąjungos jaunimo strategija (2018). Prieiga internete <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:456:FULL&from=EN> [žiūrėta 2021 03 10]

Europos Komisija (2020). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: on achieving the European Education Area by 2025*, prieiga internete <https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/communication-european-education-area.pdf> [žiūrėta 2021 03 10]

Europos Komisija (2020). *2021–2027 m. skaitmeninio švietimo veiksmų planas: Švietimo ir mokymo pritaikymas prie skaitmeninio amžiaus*. Prieiga internete <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0624&from=LT> [žiūrėta 2021 03 12]

Europos Komisija (2020). *Europos įgūdžių darbotvarkė, kuria siekiama tvaraus konkurencingumo, socialinio sąžiningumo ir atsparumo*. Prieiga internete <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0274&> [žiūrėta 2021 03 12]

Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijų (2006). Prieiga internete <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=EN> [žiūrėta 2021 03 15]

Europos Komisija (2020). Jaunimo užimtumo rėmimas. Tiltas jaunai kartai į darbo rinką. Prieiga internete <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0276&from=LT> [žiūrėta 2021 03 09]

Europos Sąjungos Taryba (2018). Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų. Prieiga internete [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=GA) [žiūrėta 2021 03 15]

Godvaldas, P. (2021). *AJC/AJE poveikio ir svarbos stebėsenos rekomendacijos*.

Godvaldas, P., Gurova, T. (2015). *Patyriminio ugdymo metodo veiksmingumas dirbant su socialiai pažeidžiamais jaunais žmonėmis*. <http://dx.doi.org/10.7220/2029-5820.15.1.6>

Informatikos ugdymo bendrosios programos projektas (2020). Prieiga internete <https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2020/12/INFORMATIKOS-BP-projektas.-2020-12-14.pdf> [žiūrėta 2021 03 13]

Youth participation strategy (2020). Prieiga internete https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-4089/20200929_ParticipationStrategy_Online_Final_02.pdf [žiūrėta 2021 03 12]

Jezukevičiūtė, D., Skirmantienė, J. (2014). *Savanoriškos veiklos metu įgytų kompetencijų svarba darbo rinkoje: darbdavių nuomonė*. <http://dx.doi.org/10.7220/2029-5820.15.1.4>

Kompetencijų ir vaiko raidos aprašai (2021). Prieiga internete <https://www.mokykla2030.lt/kompetenciju-ir-vaiko-raidos-aprasai/> [žiūrėta 2021 03 13]

Kurapkaitienė, N., Lukoševičiūtė, M. (2019). *Jaunimo savanoriškos tarnybos programos įvertinimas: savanorių perspektyva*.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras (2019). *Neformaliojo vaikų švietimo programų tikslinio finansavimo įgyvendinimo vertinimas: mokinių apklausos duomenų apžvalga*. Prieiga internete https://www.lmnc.lt/uplfiles2/NVS_2019-03-12.pdf [žiūrėta 2021 03 15]

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras (2018). *Neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo mokyklų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina savivaldybė, vertinimas: anketinių duomenų apžvalga ir analizė*. Prieiga internete https://www.lmnc.lt/uplfiles2/Neformaliojo%20vaikų%20švietimo%20anketinių%20duomenų%20analizė%202018_vk.pdf [žiūrėta 2021 03 15]

Mačiulytė, K. (2014). *Atviro darbo su jaunuimu samprata ir patirtis: naujos realybės konstravimas*. Magistro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programa. Prieiga internete <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.318306?jfwid=rivwzvpg> [žiūrėta 2021 03 15]

Nacionalinis NVO švietimo tinklas (2019). *Neformaliojo vaikų švietimo situacija ir plėtros perspektyvos*. Prieiga internete <https://svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2019/05/NVŠ-analizė-2019.pdf> [žiūrėta 2021 03 15]

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2012)

Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos aprašas (2021)

Neformaliojo vaikų švietimo lėšų skyrimo ir panaudojimo tvarkos aprašo įgyvendinimo rekomendacijos savivaldybėms (2021). Prieiga internete <https://docs.google.com/document/d/1EzIK1z7vn3py2HkI0yIWFgXbOo5YZkkehltkofDEN/edit#heading=h.umg942ir5nfe> [žiūrėta 2021 03 15]

Pagrindinio ugdymo socialinis ugdymas: ekonomikos ir verslumo programa prieiga internete https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/PDF/socialinis/NŠA_UT_Ekonomikos%20ir%20verslumo%20pr.%2003.31%20ok.pdf [žiūrėta 2021 03 15]

Pagrindinio ugdymo socialinis ugdymas: pilietiškumo pagrindai (2021) prieiga internete

https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/PDF/socialinis/NŠA_UT_Pilietiškumo%20pagrindai%2003.31%20OK.pdf [žiūrėta 2021 03 15]

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008)

Pruskus, V. (2014). *Jaunimo dalyvavimo savanoriškoje veikloje: Įtaka socializacijai ir kompetencijų ugdymuisi*. Santalka: Filologija, Edukologija. <http://dx.doi.org/10.3846/cpe.2014.07>

Savanorių neformaliuoju būdu, jaunimo savanoriškos tarnybos metu įgytų, kompetencijų įvertinimo, įsivertinimo ir pripažinimo tvarkos aprašas (2019).

Skirmantienė, J. (2013). *Neformaliojo ugdymo svarba pozityviajai socializacijai*. Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika, 7, 108-118. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2013.0.1400>

Stankūnaitė, A., Vyšniauskytė-Rimkienė, J. (2018). *Grupės narių abipusės pagalbos ypatumai socialiniame darbe su jaunimo grupėmis*. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.21.1.5>

Žukauskienė, E., Rutkienė, A. (2017). *14–19 metų mokinių bendrųjų kompetencijų plėtra savanoriaujant*. Holistinis mokymasis = Holistic learning. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2017, [T.] 3, p. 31-39